

Startfoto Hardinxveld-Giessendam

Gemeente
Hardinxveld-Giessendam

Onderzoekcentrum
Drechtsteden

Voorwoord

Dit is de startfoto van de gemeente Hardinxveld-Giessendam. Het maken van deze foto is het vertrekpunt in de werkwijze van de Maatschappelijke Agenda (MAG). Voor het opstellen van de startfoto heeft het Onderzoekscentrum Drechtsteden in opdracht van de gemeente allereerst allerlei beschikbare cijfers en gegevens over Hardinxveld-Giessendam verzameld en geanalyseerd. Van demografische gegevens over de opbouw van de bevolking tot cijfers op het gebied van onder andere gezondheid, werken en leren.

Dit heeft een (vooral cijfermatig) beeld van de staat van de gemeente opgeleverd. Vervolgens zijn de cijfers voorgelegd aan en besproken met MAG-partners tijdens koffie-bijeenkomsten en groepsgesprekken, onder andere met leerlingen van de middelbare scholen en mantelzorgers. Daarnaast zijn er ook enquêtes en interviews gehouden met inwoners uit verschillende leeftijdscategoriën (jongeren, volwassenen en ouderen). Aan de MAG-partners is gevraagd of zij zich in het beeld vanuit de cijfers herkennen en welke gevoelens en ervaringen zij zelf hebben vanuit het wonen en werken in Hardinxveld-Giessendam. De 'harde' cijfers zijn hiermee aangevuld met 'zachte' gegevens, ook wel het 'tellen en vertellen' genoemd. Op deze manier is een actuele en complete startfoto van de gemeente ontstaan. Deze startfoto dient mede als basis voor het opstellen van de MAG.

¹ inwoners, verenigingen, vrijwilligers- en professionele maatschappelijke organisaties

Inhoudsopgave

1	Demografie	4
1.1	Bevolkingssamenstelling	4
1.2	Prognose.....	5
1.3	Bevolkingsontwikkeling	6
1.4	Sociaal-economische status	8
1.5	Politieke kleur en religieuze achtergrond	9
2	Gezondheid en bewegen	11
2.1	Levensverwachting	11
2.2	Vaccinatiegraad	12
2.3	Lichamelijke gezondheid	12
2.4	Psychische gezondheid.....	13
2.5	Leefstijl.....	16
2.6	Sport en bewegen	19
3	Groei en ontwikkeling	21
3.1	Onderwijsachterstand	21
3.2	Meldingen jeugdhulp.....	21
3.3	Jeugdhulp	22
4	Werken, leren en economie	23
4.1	Opleidingsniveau.....	23
4.2	Leerplicht.....	23
4.3	Schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten	24
4.4	Leerlingenvervoer	25
4.5	(Laag) geletterdheid	25
4.6	Arbeidsparticipatie	25
4.7	Bedrijvigheid en werkgelegenheid	25
4.8	Uitkeringen	26
4.9	Jeugdwerkloosheid	27
5	Maatschappelijke betrokkenheid	29
6	Maatschappelijke ondersteuning	30
6.1	Cliënten sociaal team.....	30
6.2	Gebruik voorzieningen Wmo	31
6.3	Minimabeleid en schuldhulpverlening	33
6.4	Ondersteuning asielgerechtigden.....	34
6.5	Signalerend huisbezoek	34
7	Wonen en leefomgeving	35
7.1	Woningvoorraad.....	35
7.2	Doelgroepen	37
7.3	Woningbehoefte en vergrijzing.....	37
7.4	Leefomgeving	38
8	Leefbaarheid, veiligheid en criminaliteit	40
8.1	Leefbaarheid, veiligheid en overlast.....	40
8.2	Jeugdcriminaliteit	41
8.3	Geregistreerde criminaliteit	41
	Lijst gebruikte bronnen	43

1 Demografie

Samenvatting Demografie

- **Bevolkingssamenstelling:** Hardinxveld-Giessendam telt per 1-1-2017 17.866 inwoners; de bevolking telt relatief veel kinderen van 0 tot 20 jaar en weinig alleenstaanden
- **Prognose:** naar de toekomst toe valt de vergrijzing op; het aantal 65-plussers neemt toe en daarbinnen de hogere leeftijdscategorieën en daarmee ook het aantal alleenstaanden
- **Bevolkingsontwikkeling:** de bevolking nam in de afgelopen 5 jaar met gemiddeld 50 inwoners toe; in 2015 was er relatief veel vertrek en in 2016 weer relatief veel vestiging; o.a. zijn conform de taakstelling in 2016 64 statushouders gevestigd, terwijl dit er in de jaren daarvoor 10-30 waren
- **Sociaal-economische status:** het percentage inwoners met een laag opleidingsniveau is in Hardinxveld-Giessendam hoger dan in Nederland, terwijl het gemiddeld besteedbaar inkomen juist hoger is; één op de tien huishoudens (ruim 700) heeft tenminste 1 jaar een inkomen tot 120% van het sociaal minimum
- **Politieke kleur en religieuze achtergrond:** inwoners van Hardinxveld-Giessendam zijn bovengemiddeld kerkelijk gezind en in vergelijking met Nederland vooral Nederlands hervormd, gereformeerd of behorend tot de PKN; dit blijkt ook uit het stemgedrag: bij de laatste verkiezingen voor de Tweede Kamer gingen veel stemmen naar de SGP, ChristenUnie en CDA (Samen 51% van de stemmen); bij de laatste verkiezingen voor de Gemeenteraad 52%; de Transparante Partij voor algemeen Belang (T@B) bleek toen echter de grootste partij te zijn met 33% van de stemmen

sterke punten	aandachtspunten
bevolkingssamenstelling telt veel gezinnen en veel kinderen van 0-15 jaar	vergrijzing in de toekomst betekent een toenemend beroep op voorzieningen en zelfredzaamheid
gemiddeld besteedbaar inkomen is hoger dan in Nederland	in de toekomst meer alleenstaanden 65+ en 75+
opkomst voor verkiezingen is hoog	migratiesaldo wisselt per jaar, maar over de hele linie is het aantal vertrekkers iets hoger dan het aantal nieuwe inwoners dat zich in Hardinxveld-Giessendam vestigt
	opleidingsniveau van de beroepsbevolking is relatief laag

1.1 Bevolkingssamenstelling

Hardinxveld-Giessendam telt in vergelijking met het Nederlands gemiddelde relatief veel kinderen van 0 tot 15 jaar en iets meer jongeren van 15 tot 25 jaar. Daartegenover staat dat er relatief minder volwassenen zijn in de leeftijd van 45 tot 65 jaar. Deze kenmerken zijn karakteristiek voor de relatief kleinere gemeenten, zoals ook Alblasserdam. De woningvoorraad telt relatief veel koopwoningen en eengezinswoningen en is aantrekkelijk voor gezinnen met kinderen. Het Nederlands gemiddelde wordt in belangrijke mate bepaald door de grote steden waar juist meer huurwoningen en etagewoningen staan, die aantrekkelijk zijn voor alleenstaanden en tweepersoonshuishoudens zoals van 25-64 jaar.

Tabel 1.1 Bevolkingssamenstelling per 1-1-2016 (%)

leeftijdscategorie	HG	Alb	NL
0 tot 15 jaar	19,7	20,0	16,5
15 tot 25 jaar	13,2	12,0	12,3
25 tot 45 jaar	23,7	23,5	24,8
45 tot 65 jaar	25,4	25,2	28,2
65 tot 75 jaar	10,0	10,4	10,5
75 jaar en ouder	8,0	8,9	7,7
Totaal (absoluut)	17.774	19.955	16.979.120

Bron: CBS, WSJG

De groene druk (het aantal personen van 0 tot 20 jaar ten opzichte van het aantal personen van 20 tot 65 jaar) is in Hardinxveld-Giessendam duidelijk hoger dan gemiddeld in Nederland. Het neemt licht af. De groene druk is in Hardinxveld-Giessendam relatief hoog omdat er veel kinderen en jongeren zijn. Dit betekent dat in de gemeente een grotere behoefte zal zijn aan voorzieningen. De grijze druk (het aantal personen van 65 jaar en ouder ten opzichte van het aantal personen van 20 tot 65 jaar) ligt iets hoger dan in Nederland. De grijze druk neemt echter toe. Naar de toekomst toe zal de behoefte aan voorzieningen voor ouderen toenemen. Een hoge "druk" betekent dat de kosten voor deze landelijke en lokale voorzieningen door een relatief klein groep moet worden opgebracht. Denk aan de bekostiging van kinderopvang, AOW Wmo-ondersteuning.

Tabel 1.2 Groene en grijze druk

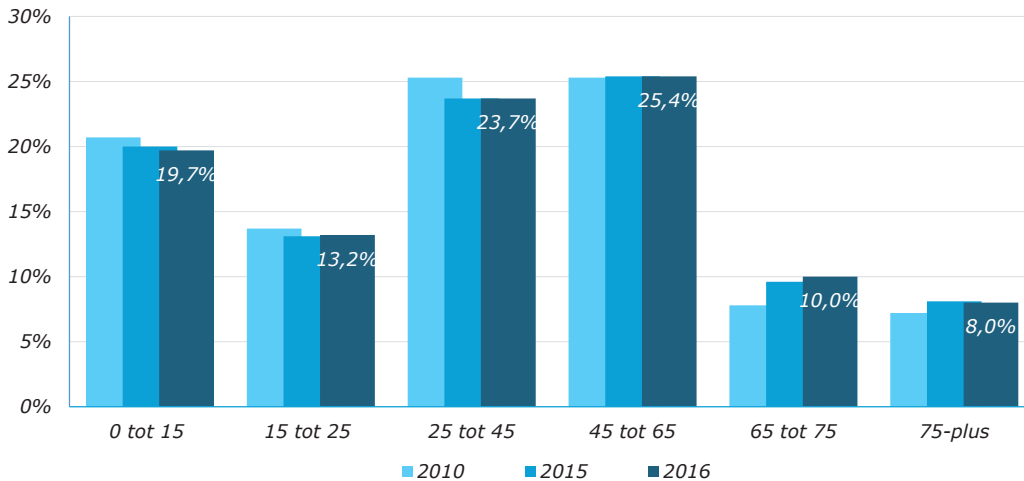
	groene druk*			grijze druk**		
	HG	Alb	NL	HG	Alb	NL
2012	48,5	48,2	38,5	28,6	32	26,8
2013	48,2	48,2	38,4	29,8	33,6	28
2014	48	48,1	38,2	30,8	34,5	29
2015	47,9	48	38	31,8	35,2	29,9

*aantal personen van 0 tot 20 jaar t.o.v. 20 tot 65 jaar

**aantal personen van 65 jaar e.o. t.o.v. 20 tot 65 jaar

Bron: CBS, WSJG

Figuur 1.1 Bevolkingssamenstelling naar leeftijdscategorie

Bron: CBS, WSJG

Kenmerken huishoudens

In Hardinxveld-Giessendam staan per 1-1-2016 7.130 woningen, waarin 6.872 huishoudens wonen. De overige woningen staan even leeg bijvoorbeeld door een verbouwing of verhuizing. Ook zijn er nieuwbouwwoningen die al wel meetellen in de voorraad, maar nog niet bewoond zijn. De huishoudens bestaan gemiddeld uit 2,58 personen, dat is aanzienlijk meer dan in Nederland en tevens ook meer dan in een qua grootte vergelijkbare gemeente als Alblasterdam.

Tabel 1.3 Gemiddeld aantal personen per huishouden

	HG	Alb	NL
2012	2,59	2,48	2,23
2013	2,59	2,47	2,22
2014	2,60	2,49	2,22
2015	2,60	2,49	2,20
2016	2,58	2,48	2,20

Bron: CBS

In Nederland is bijna 37,5% van de huishoudens alleenstaand. In Hardinxveld-Giessendam is dat veel lager, namelijk 27%. Het gaat om ouderen, jonge, startende huishoudens en verder huishoudens uit alle leeftijdsgroepen. Het aandeel alleenstaande huishoudens neemt toe.

Tabel 1.4 Samenstelling van huishoudens

	% huishoudens alleenstaand			% huishoudens samenwonend		
	HG	Alb	NL	HG	Alb	NL
2012	26,5	29,1	36,8	73,5	70,9	63,2
2013	26,8	29,4	37,0	73,2	70,6	63,0
2014	26,4	29,1	36,9	73,6	70,9	63,1
2015	26,7	29,1	37,4	73,3	70,9	62,6
2016	27,2	29,0	37,6	72,8	71,0	62,4

Bron: CBS, WSJG

1.2 Prognose

De bevolking vergrijsst: het aantal ouderen neemt in de komende 24 jaar met bijna de helft toe. Volgens de bevolkingsprognose zal het aantal kinderen min of meer stabiel blijven en het aantal jongeren iets afnemen. De bevolking van 20 tot 65 jaar zal naar verwachting wel afnemen maar in een nauwelijks merkbaar tempo van 0,25% per jaar. De vergrijzing is een ontwikkeling die zich in geheel Nederland voordoet.

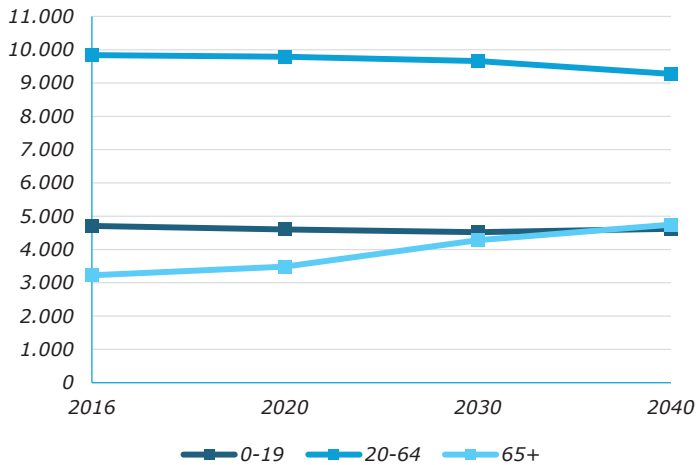
Tabel 1.5 Bevolkingsprognose 2016-2040

	2016	2020	2030	2040
0 tot 15 jaar	3.487	3.389	3.406	3.483
15 tot 25 jaar	2.358	2.295	2.188	2.125
25 tot 45 jaar	4.178	4.193	4.590	4.429
45 tot 65 jaar	4.521	4.517	3.998	3.862
65 tot 75 jaar	1.786	1.935	2.026	2.001
75 jaar en ouder	1.442	1.552	2.255	2.744
totaal	17.772	17.881	18.463	18.644

Bron: Primos

* Het prognosecijfer kan afwijken van het werkelijk aantal inwoners. Bijvoorbeeld omdat er meer immigratie was of meer nieuwbouw plaats heeft gevonden dan waarmee in het prognosemodel is gerekend.

Figuur 1.2 Bevolkingsprognose drie leeftijdsgroepen

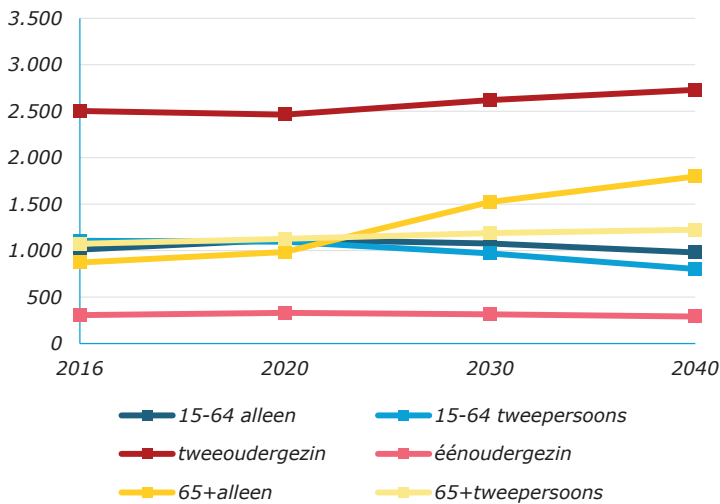
Bron: Primos

Tabel 1.6 Huishoudenprognose 2016-2040

	2016	2020	2030	2040
alleenstaand 15-64	1.012	1.118	1.077	980
alleenstaand 65-eo	871	985	1.524	1.798
tweeoudergezin met kinderen	2.503	2.464	2.621	2.730
eenoudergezin met kinderen	306	330	315	291
tweepersoonhuishouden 15-64 jaar	1.106	1.095	970	803
tweepersoonhuishouden 65 jaar e.o.	1.074	1.127	1.188	1.225
totaal	6.872	7.119	7.695	7.827

Bron: Primos

Figuur 1.3 Huishoudenprognose zes groepen

Bron: Primos

1.3 Bevolkingsontwikkeling

geboorte, sterfte, migratie

Het aantal geboortes (per 1000 inwoners) ligt in Hardinxveld-Giessendam 20% boven het Nederlands gemiddelde. De sterfte is vergelijkbaar aan het Nederlands gemiddelde en ligt zo'n 4 promille lager dan de geboortes. De bevolking neemt dan ook toe door natuurlijke groei (het verschil tussen het aantal geboortes en de sterfte). Het migratiesaldo (het verschil tussen het aantal nieuwe inwoners dat zich in Hardinxveld-Giessendam vestigt en het aantal inwoners dat uit de gemeente vertrekt) wisselt per jaar, maar over de hele linie is het aantal vertrekkers iets hoger dan het aantal nieuwe inwoners dat zich in Hardinxveld-Giessendam vestigt.

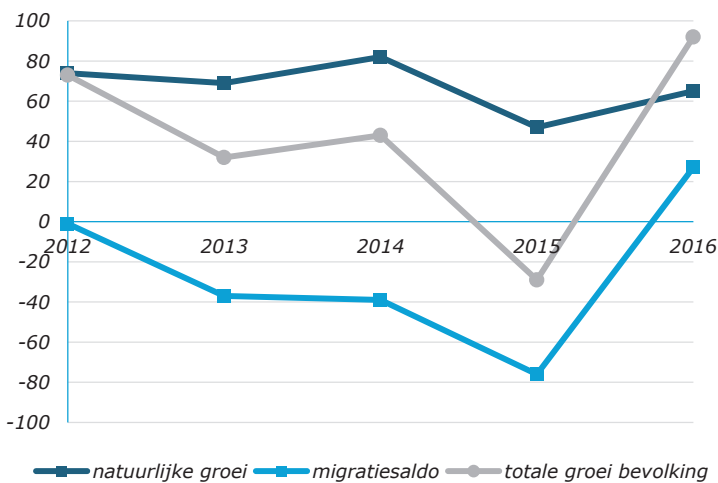
Tabel 1.7 Bevolkingsontwikkeling (per 1.000 inwoners)

		HG	Alb	NL
2012	sterfte	8,4	8,8	8,4
	geboorte	12,6	12,4	10,5
	vestiging	24,1	35,1	45,8
	vertrek	23,8	29,3	43
2013	sterfte	8,1	7,3	8,4
	geboorte	12	12,5	10,2
	vestiging	23,7	33,2	46,4
	vertrek	25,4	30	43,5
2014	sterfte	7,8	8,3	8,3
	geboorte	12,4	13,7	10,4
	vestiging	27,6	31,2	49,7
	vertrek	29,8	33,9	46,1
2015	sterfte	9,4	9,3	8,7
	geboorte	12,1	12,4	10,1
	vestiging	30	37,3	53,4
	vertrek	33,7	34,2	48,8

Bron: CBS, WSJG

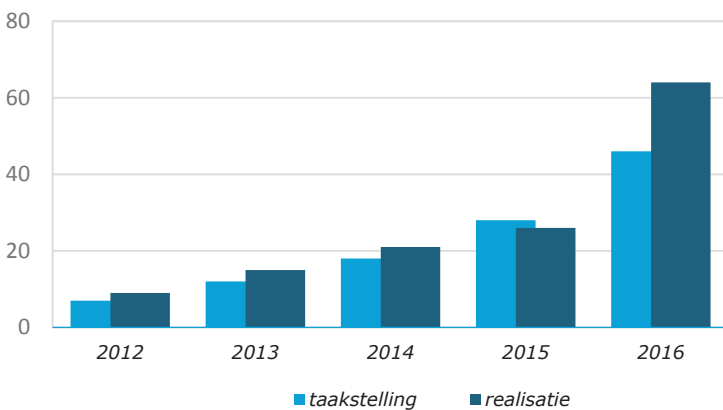
De bevolking van Hardinxveld-Giessendam nam in de afgelopen 5 jaar met gemiddeld 50 inwoners toe. In 2015 was er relatief veel vertrek van inwoners en in 2016 weer relatief veel vestiging van nieuwe inwoners. Bij de vestiging speelt de opname van toegelaten statushouders een rol: in 2015 zijn 27 personen gehuisvest, in 2016 waren dit er 64 (in totaal 14 boven de taakstelling in deze twee jaar). Daarnaast is er in 2016 ten opzichte van de vorige jaren relatief veel nieuwbouw geweest (zie hoofdstuk wonen en leefomgeving).

Figuur 1.4 Bevolkingsontwikkeling in de afgelopen vijf jaren

Bron: CBS

Figuur 1.5 Huisvestingstaakstelling vergunninghouders en realisatie Hardinxveld-Giessendam 2012-2016 (inwoners)

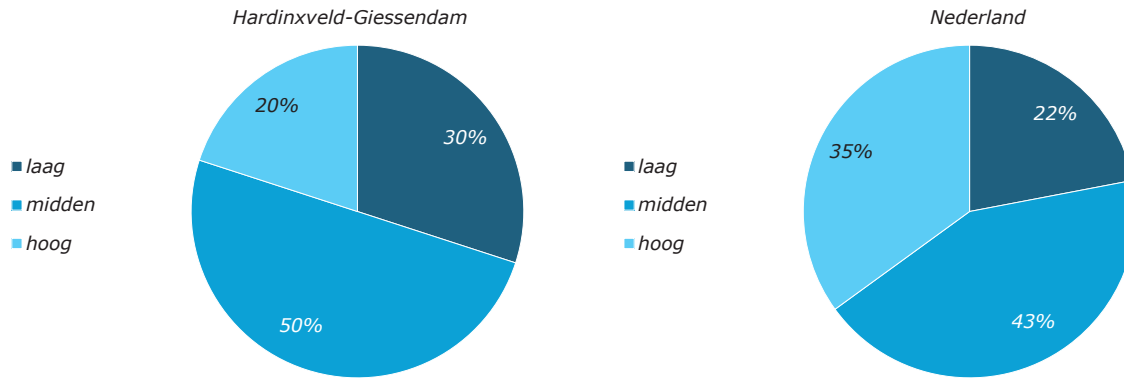
Bron: Gemeente, Beleidsnotitie integratie en participatie vergunninghouders Hardinxveld-Giessendam en website opnieuw thuis

1.4 Sociaal-economische status

Verschillen in opleiding, beroep en inkomen worden samengevat met de sociaaleconomische status (SES). De gemiddelde SES van inwoners van Hardinxveld-Giessendam kunnen we vervolgens vergelijken met die van Nederland. Maar eigenlijk zeggen de afzonderlijke onderdelen ook al veel. Inwoners met een lage opleiding, een laag inkomen of een slechte arbeidsmarktpositie zijn gemiddeld gezien veel kwetsbaarder qua gezondheid. Hun levensverwachting is ongeveer 7 jaar korter dan inwoners met een hoge opleiding, een hoog inkomen of een goede arbeidsmarktpositie (bron DG&J).

In Hardinxveld-Giessendam is het percentage inwoners met een laag opleidingsniveau (Lager Onderwijs, MAVO, Lager Beroeps Onderwijs) hoger dan in Nederland gemiddeld (30% ten opzichte van 22%).

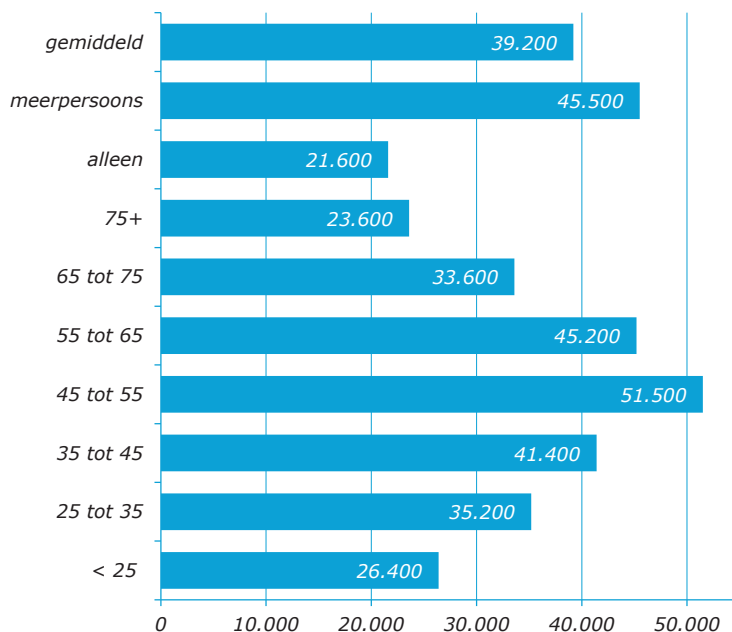
Figuur 1.6 Beroepsbevolking Hardinxveld-Giessendam naar opleidingsniveau

Bron: CBS, EBB, 2015

Het gemiddeld besteedbaar inkomen in 2014 ligt in Hardinxveld-Giessendam op 39.200 euro per jaar, dat is hoger dan het Nederlands gemiddelde van 36.200 euro. Het inkomen neemt eerst toe naarmate men ouder wordt, maar neemt daarna weer af. Het gemiddeld inkomen van alleenstaanden is relatief laag.

Figuur 1.7 Gemiddeld besteedbaar inkomen per jaar voor diverse leeftijdsgroepen (2014)

Bron: CBS, RIO

Tabel 1.8 Het gemiddeld besteedbaar inkomen van Hardinxveld-Giessendam vergeleken met Nederland (*1.000 euro)

	HG	NL
totaal huishoudens	39,2	36,2
totaal eenpersoonshuishouden	21,6	21,3
totaal meerpersoonshuishouden	45,5	44,1
huishoudens in koopwoning	46,7	45,6
huishoudens in huurwoning corporatie	25,8	22,6
huishoudens in particuliere huurwoning	32,7	30,2
hoofdkostwinner tot 25 jaar	26,4	18,0
hoofdkostwinner 25 tot 35 jaar	35,2	30,6
hoofdkostwinner 35 tot 45 jaar	41,4	39,8
hoofdkostwinner 45 tot 55 jaar	51,5	43,8
hoofdkostwinner 55 tot 65 jaar	45,2	40,8
hoofdkostwinner 65 tot 75 jaar	33,6	32,2
hoofdkostwinner 75 jaar of ouder	23,6	25,5

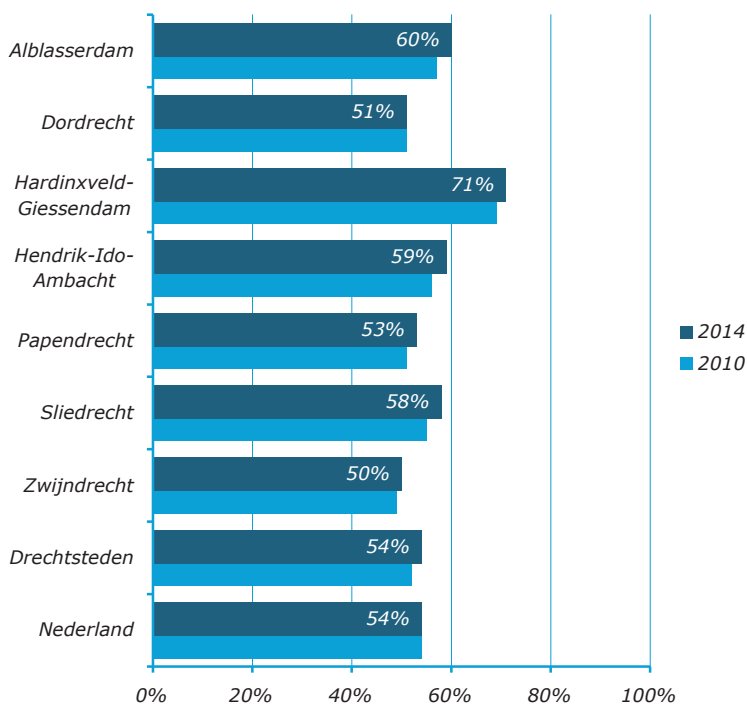
Bron: CBS, RIO

Een op de tien huishoudens (ruim 700) heeft tenminste 1 jaar een inkomen tot 120% van het sociaal minimum. Voor de helft van hen geldt dat dit 4 jaar of langer is (langdurig minimum).

1.5 Politieke kleur en religieuze achtergrond

De opkomst voor de verkiezingen ligt in Hardinxveld-Giessendam aanzienlijk hoger dan in Nederland of de Drechtsteden. Bij de laatste gemeenteraadverkiezingen in 2014 ging bijna 71% stemmen, ten opzichte van 54% gemiddeld. Een aantal landelijke partijen doet bij lokale verkiezingen niet mee. Zoals Democraten 66 (D66), de SP (Socialistische Partij), GROENLINKS, PVV (Partij voor de Vrijheid) en Partij voor de Dieren. De Lokale partijen behaalden de laatste keer de meeste stemmen 33,1% en daarnaast ook de Staatkundig Gereformeerde Partij (S.G.P.) en ChristenUnie. Bij verkiezingen voor de Tweede Kamer in 2017 was de opkomst in Hardinxveld-Giessendam bijna 87,5% ten opzichte van 80% in Nederland. De opkomst voor de gemeenteraadverkiezingen bleef zowel in Hardinxveld-Giessendam als voor het gemiddelde in Nederland tussen 2010 en 2014 gelijk. De opkomst voor de Tweede Kamer verkiezingen was in 2017 beter dan in 2012.

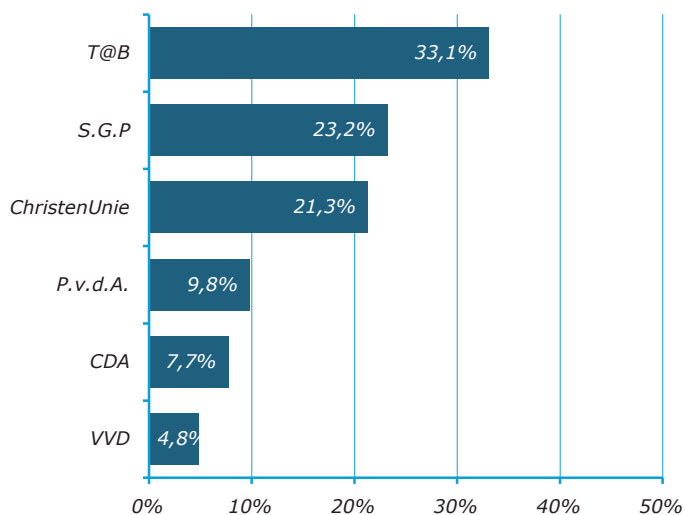
Figuur 1.8 Opkomst gemeenteraadverkiezingen 2010 en 2014

Toelichting: Drechtstedencijfer gewogen op basis van uitgebrachte stemmen

Bron: website Kiesraad

Figuur 1.9 Aandeel stemmen Gemeenteraadsverkiezingen 2014

Bron: website Kiesraad

Tabel 1.9 Stemmen Tweede Kamerverkiezingen 2017

	HG
Staatkundig Gereformeerde Partij (SGP)	20,3%
ChristenUnie	16,6%
VVD	15,8%
Christen Democratisch Appèl (CDA)	15,0%
PVV (Partij voor de Vrijheid)	11,3%
SP (Socialistische Partij)	5,3%
Democraten 66 (D66)	3,8%
Partij van de Arbeid (P.v.d.A.)	3,6%
GROENLINKS	2,5%
50PLUS	2,0%
FvD (Forum voor Democratie)	1,4%
Partij voor de Dieren	1,3%
DENK	0,2%
Overig	1,0%

Bron: Kiesraad

Inwoners van Hardinxveld-Giessendam zijn bovengemiddeld kerkelijk gezindt en in vergelijking met Nederland vooral Nederlands-hervormd, gereformeerd of behorend tot de PKN. Het aandeel rooms-katholieken en islamitisch is daarentegen relatief laag.

Tabel 1.10 Religieuze achtergrond 2016

	HG	NL
rooms-katholiek	2,4	24
Nederlands-hervormd	24,4	6
gereformeerd	11,8	3
PKN	21,3	6
islam	0,4	5
overig	8,6	6
totaal kerkelijk gezindt	68,9	50

Bron: CBS, EBB

2 Gezondheid en bewegen

Samenvatting Gezondheid en bewegen

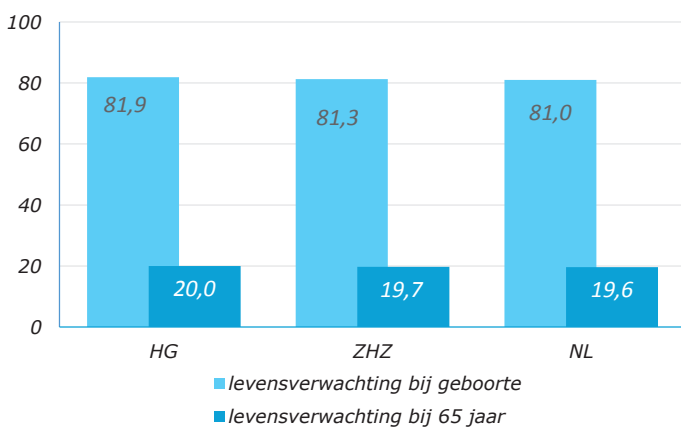
- **Levensverwachting:** de bevolking van Hardinxveld-Giessendam heeft een hoge levensverwachting bij geboorte én bij 65 jaar
- **Vaccinatiegraad:** de vaccinatiegraad in Hardinxveld-Giessendam is laag
- **Lichamelijke gezondheid:** Hardinxveld-Giessendam heeft meer volwassenen, en dan vooral ouderen, die hun gezondheid als niet goed ervaren; de ervaren gezondheid van kinderen en jongeren in Hardinxveld-Giessendam is gemiddeld
- **Psychische gezondheid:** het aandeel 5-jarigen met psychosociale problematiek is in Hardinxveld-Giessendam hoog; dit aandeel is de afgelopen jaren ook toegenomen
- **Suicide:** 12% van de 12- t/m 15-jarigen heeft het afgelopen jaar ooit serieus zelfdoding overwogen; dit is gelijk aan het regionaal gemiddelde; bij volwassenen en ouderen ligt dit aandeel veel lager
- **Pesten:** respectievelijk 7% en 4% van de 12- t/m 15-jarigen in Hardinxveld-Giessendam is de afgelopen drie maanden gepest op school of gepest op internet; hierin wijkt Hardinxveld-Giessendam niet af van de regio
- **Eenzaamheid:** aandeel eenzame volwassenen is in Hardinxveld-Giessendam minder dan gemiddeld; aandeel eenzame ouderen is gemiddeld
- **Dementie:** ook in Hardinxveld-Giessendam verdubbelt de komende 25 jaar het aantal mensen met dementie (van 310 in 2015 naar 630 in 2040); steeds meer ouderen hebben geen regie meer over hun eigen leven; dit is in Hardinxveld-Giessendam meer dan gemiddeld
- **Leefstijl:** het alcoholgebruik onder volwassenen en ouderen in Hardinxveld-Giessendam komt overeen met het gemiddelde in de regio; onder jongeren van 12-15 ligt het boven het gemiddelde: ongeveer een kwart heeft in de afgelopen 4 weken alcohol gedronken
- **Sporten en bewegen:** aandeel niet-sporters in Hardinxveld-Giessendam is meer dan gemiddeld; ook het aandeel 12- t/m 15-jarigen dat sport bij een vereniging is lager dan gemiddeld; het aandeel 12- t/m 15-jarigen dat sport buiten een vereniging om is gemiddeld; in Hardinxveld-Giessendam voldoen minder volwassenen aan de norm gezond bewegen of de fitnorm

sterke punten	aandachtspunten
<i>hoge levensverwachting bevolking</i>	<i>lage vaccinatiegraad</i>
	<i>lichamelijke gezondheid ouderen</i>
	<i>eenzaamheid ouderen</i>
	<i>sterke groei mensen met dementie</i>
	<i>grote groep ouderen die geen regie meer hebben over eigen leven</i>
	<i>alcoholgebruik jongeren</i>
	<i>eten van fruit en groente kinderen</i>
	<i>geringe sportdeelname onder de bevolking</i>
	<i>relatief gering aantal mensen die voldoen aan de norm gezond bewegen of de fitnorm</i>

2.1 Levensverwachting

Figuur 2.1 laat de levensverwachting bij geboorte en de levensverwachting bij 65 jaar zien. Het betreft hier de gemiddelde levensverwachting over de periode 2009-2012. Hieruit blijkt dat de levensverwachting van de inwoners van Hardinxveld-Giessendam hoger is dan de levensverwachting van de bevolking in Zuid-Holland-Zuid en Nederland.

Figuur 2.1 Levensverwachting 2009-2012 (in jaren)

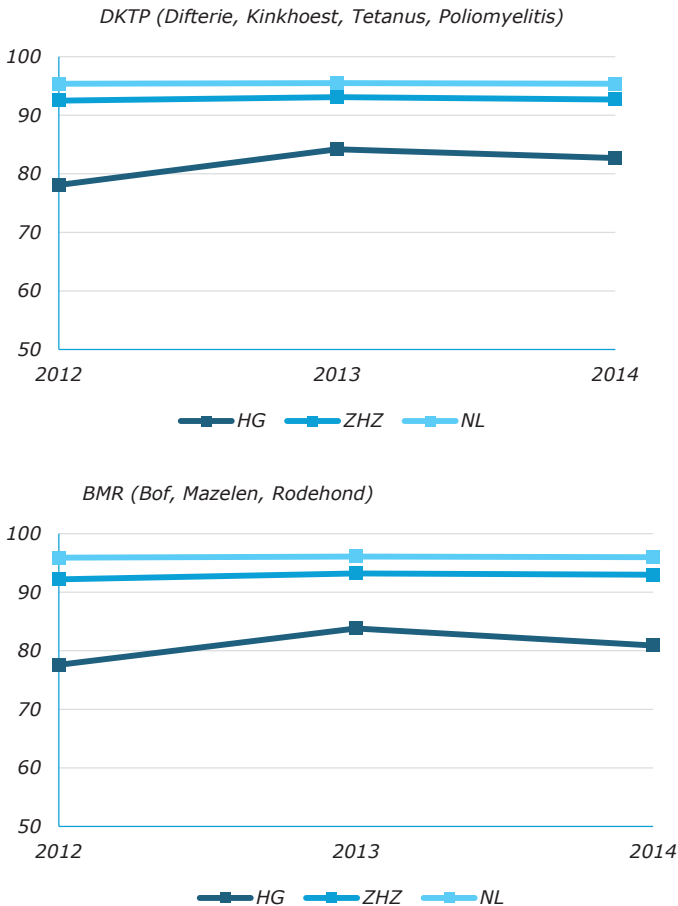

Bron: RIVM

2.2 Vaccinatiegraad

De vaccinatiegraad in Hardinxveld-Giesendam is laag. De meeste gemeenten in Nederland hebben een vaccinatiegraad boven de 95% op 2-jarige leeftijd voor zowel DKTP (Difterie, Kinkhoest, Tetanus en Poliomyelitis) als BMR (Bof, Mazelen, Rodehond). In Hardinxveld-Giessendam is de vaccinatiegraad 83% voor DKTP en 81% voor BMR. We laten er hier twee zien, maar er zijn nog zeven vaccinaties die zijn opgenomen in het Rijksvaccinatieprogramma. Een hoge vaccinatiegraad is belangrijk om de verspreiding van genoemde infectieziekten te voorkomen. Een vaccinatiegraad van 90-95% (verschilt per ziekte) wordt als minimum beschouwd om zogenoemde groepsimmunitet te creëren, waarmee het ontstaan van epidemieën kan worden voorkomen. Zowel in Nederland als in Zuid-Holland is de vaccinatiegraad boven de 90%. Hardinxveld-Giesendam ligt er duidelijk onder.

Figuur 2.2 Vaccinatiegraad 2012-2014 (cohorten 2009-2014; in %)

Bron: RIVM

Het beeld van een lagere vaccinatiegraad in Hardinxveld-Giessendam uit de cijfers wordt herkend. Er is breed de overtuiging dat de lage vaccinatiegraad verklaard kan worden vanwege de geloofsovertuiging van inwoners van Hardinxveld-Giessendam. Een tweede verklaring is gelegen in de trend dat er landelijk een groeiende groep ouders is met moderne overtuigingen om niet te vaccineren. De lichte stijging van de vaccinatiegraad vanaf 2013 komt voort uit intensieve acties en voorlichting door huisartsen, consultatiebureaus en scholen

2.3 Lichamelijke gezondheid

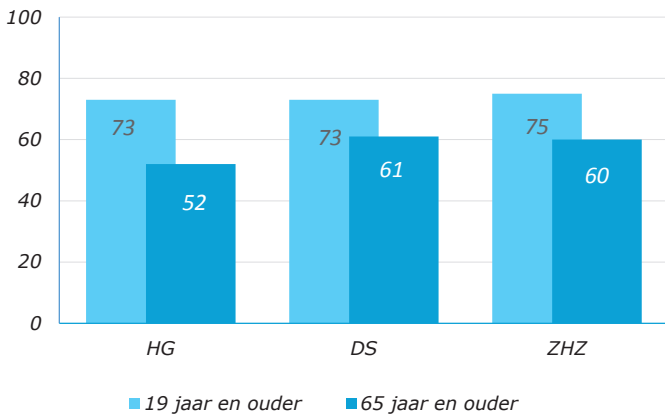
Kinderen en jongeren in Hardinxveld-Giessendam ervaren hun gezondheid als gemiddeld. Kijken we naar de volwassenen en ouderen in Hardinxveld-Giessendam dan zien we een mindere ervaren gezondheid. Vooral ouderen ervaren hun gezondheid minder dan die in de regio (Drechtsteden, Zuid-Holland-Zuid).

Tabel 2.1 Ervaren gezondheid kinderen en jongeren 2012-2015 (% (heel) goed ervaren gezondheid)

	5-jarigen			10-jarigen			12- t/m 15-jarigen		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ
2012	94	95	96	-	96	96	-	-	-
2013	94	95	95	96	96	96	-	-	-
2014	96	95	96	97	96	96	-	-	-
2015	98	95	95	97	96	97	82	81	81

Bron: DG&J

Figuur 2.3 Ervaren gezondheid volwassenen 2012 (% (heel) goed ervaren gezondheid)

Bron: DG&J

2.4 Psychische gezondheid

In Hardinxveld-Giessendam bevindt 19% van de kinderen in groep 2 en 17% van de kinderen in groep 7 zich in het grensgebied of heeft een verhoogde kans op psychosociale problematiek. Bij de kinderen in groep 2 neemt het aandeel toe en is nu iets boven het regionaal gemiddelde (ZHZ) en het Drechtsteden gemiddelde. Bij jongeren in Hardinxveld-Giessendam bevindt 9% zich in het grensgebied of heeft een verhoogde kans op psychosociale problemen. Bij volwassenen en ouderen in Hardinxveld-Giessendam heeft 4% een hoog risico op depressie of angststoornis. Dit is vrijwel gelijk aan het gemiddelde van de Drechtsteden en Zuid-Holland-Zuid. De psychische gezondheid van de volwassenen en ouderen wijkt ook niet veel af van die in de Drechtsteden en Zuid-Holland-Zuid.

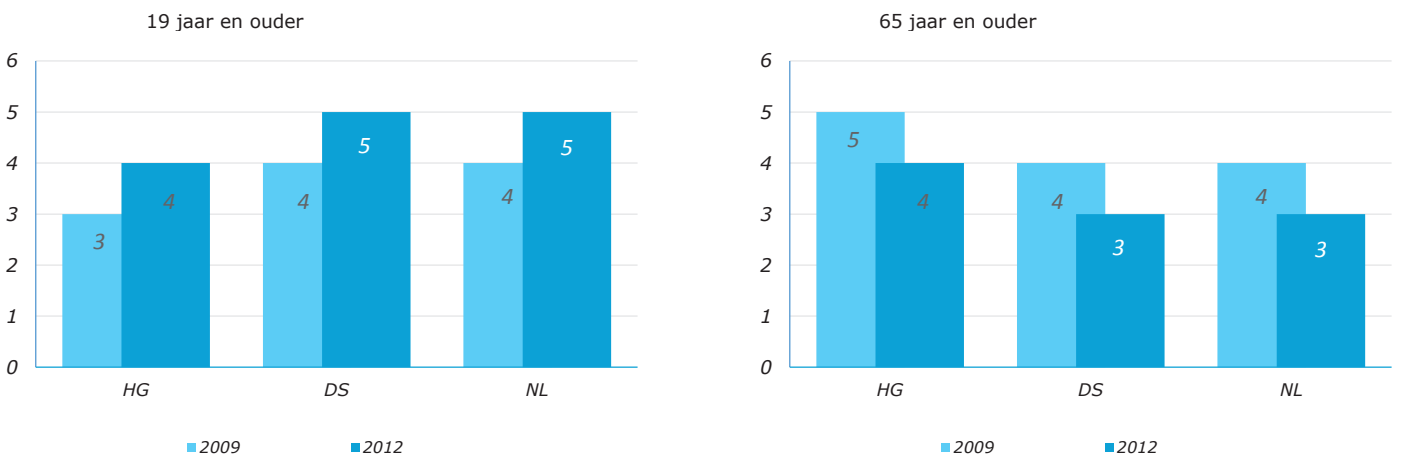
In Hardinxveld-Giessendam heeft 12% van de jongeren op het voortgezet onderwijs ooit wel eens zelfdoding overwogen. Dit is gelijk aan het regionaal gemiddelde. Bij de volwassenen en de ouderen ligt dit aandeel lager.

Tabel 2.2 Psychische gezondheid kinderen en jongeren (% grensgebied of verhoogde SDQ totaalscore)

	5-jarigen			10-jarigen			12- t/m 15-jarigen		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ
2012	15	15	14	-	16	18	-	-	-
2013	14	17	15	17	16	17	-	-	-
2014	16	14	13	18	16	16	-	-	-
2015	19	16	15	17	17	18	9	13	13

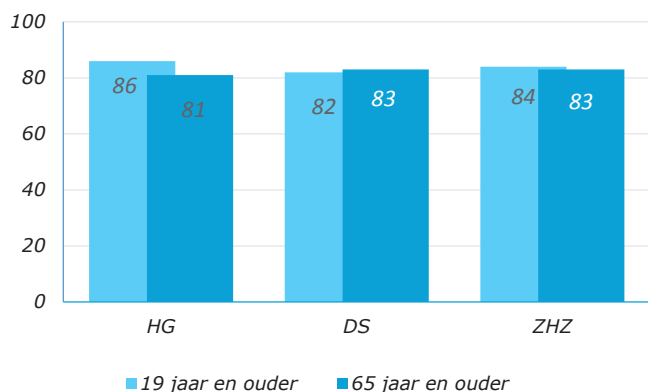
Bron: DG&J

Figuur 2.4 Psychische gezondheid volwassenen (% hoog risico op depressie of angststoornis)

Bron: DG&J

Figuur 2.5 Psychische gezondheid volwassenen 2012 (% psychisch gezond)

Bron: DG&J

Suïcide

Tabel 2.3 Suïcidegedachte (%)

	HG	DS	ZHZ
wel eens serieus gedacht over eind te maken aan leven in afgelopen jaar 12- t/m 15-jarigen (2015)	12	14	13
serieus gedacht over eind te maken aan leven in afgelopen jaar (2012)			
- 19 jaar en ouder	3	5	5
- 65 jaar en ouder	1	3	2

Bron: DG&J

Pesten

In Hardinxveld-Giessendam geeft 7% van de jongeren op het voortgezet onderwijs aan op school wel eens te zijn gepest en 4% via internet. Dit is niet meer of minder dan bij de jongeren in de hele regio. Het pesten op school gaat in de meeste gevallen gepaard met uitschelden, uitlachen of belachelijk maken.

Tabel 2.4 Gepest worden 12- t/m 15-jarigen 2015 (%)

	HG	DS	ZHZ
op school in de afgelopen 3 maanden	7	8	8
via internet in de afgelopen 3 maanden	4	4	4
hoe gepest op school:			
uitgescholden, uitgelachen of belachelijk gemaakt	6	6	6
mocht niet meedoen of genegeerd	2	2	2
geschopt, geslagen, geduwd (expres pijn gedaan)	1	1	1
leugens of vervelende dingen over leerling verteld	3	4	4
iets van leerling afgepakt, verstoofd of vernield	0	2	2
bedreigd of gedwongen iets te doen	0	1	1

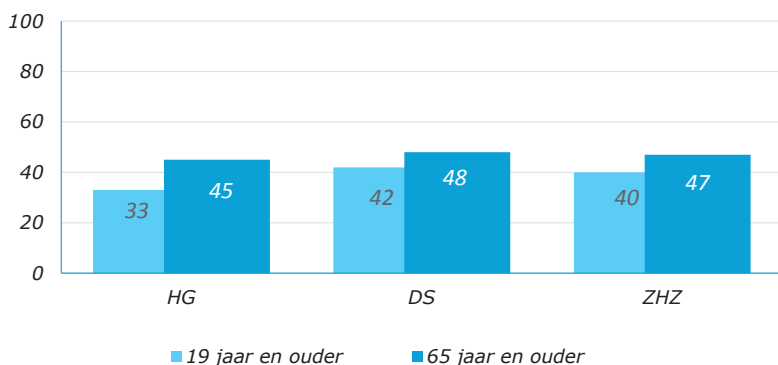
Bron: DG&J

Er wordt weinig gepest op de basisscholen. Pesten komt op iedere school voor, maar wel in beperkte mate. Dit positieve beeld wordt ook voor het voortgezet onderwijs bevestigd. Wel wordt er door de jeugd en vanuit de scholen aandacht gevraagd voor het fenomeen van online pesten: dit vindt niet op school plaats en gaat dag en nacht door. Pesten wordt ook gelinkt aan de weerbaarheid van kinderen en jongeren.

Eenzaamheid

Bijna de helft van de ouderen in Hardinxveld-Giessendam voelt zich matig tot zeer ernstig eenzaam. Dit is vrijwel gelijk aan de regionale gemiddelden van de Drechtsteden en Zuid-Holland-Zuid. Onder ouderen is de kans op eenzaamheid groter bij een opeenstapeling van gebeurtenissen als het overlijden van de partner en andere leeftijdsgenoten. Ook het verlies van mobiliteit en zelfstandigheid spelen hierbij een rol. In Hardinxveld-Giessendam is de eenzaamheid onder volwassenen minder dan onder de volwassenen in de Drechtsteden en Zuid-Holland-Zuid.

Figuur 2.6 Eenzaamheid volwassenen 2012 (% matig en (zeer) ernstig eenzaam)

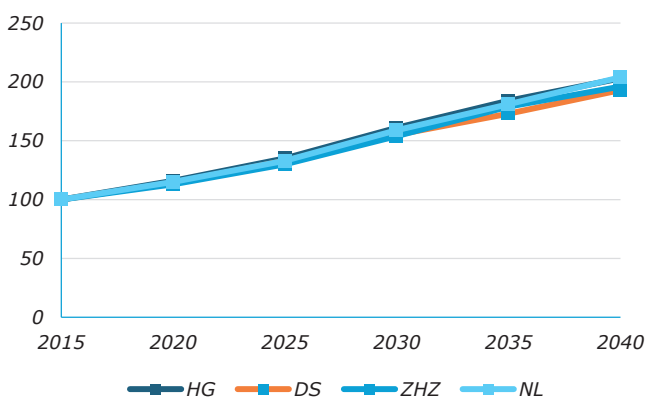
Bron: DG&J

De ervaren eenzaamheid onder volwassenen en onder ouderen in Hardinxveld-Giessendam is ongeveer gelijk aan de regionale gemiddelden (licht positiever). Ondanks dat de percentages niet sterk afwijken worden de percentages wel hoog bevonden. De saamhorigheid, sociale cohesie en sociale controle is groot in het dorp, waardoor een gunstiger uitkomst werd verwacht. Eenzaamheid als thema is lastig te meten en is subjectief. Wel zijn er meetbare factoren die mede van invloed zijn op de mate waarin mensen eenzaamheid ervaren, zoals het al dan niet beschikken over een sociaal netwerk, de mate van zelfstandigheid en zelfredzaamheid. Verklaringen voor de score bij de oudere inwoners zijn (mogelijk) het langer zelfstandig wonen en het wegvallen van een partner en alleenstaand verder moeten leven. Ouderen die wonen in een seniorencomplex/verzorgingshuis die beschikken over dagbesteding ervaren soms minder eenzaamheid vanwege de sociale activiteiten. Zij geven aan hier terecht te kunnen voor gezelligheid, maar ook met dagelijkse problemen en noodgevallen. Tegelijkertijd kan eenzaamheid niet altijd met activiteiten worden opgelost. Daarnaast is er aandacht gevraagd voor een nieuwe en nog relatief onbekende vorm van eenzaamheid: jongeren die op sociale media heel actief en sociaal zijn, maar zich in het dagelijks leven eenzaam voelen.

Dementie

Met de vergrijzing van de bevolking zien we het aantal mensen met dementie in Nederland fors toenemen. Dit geldt natuurlijk ook voor Hardinxveld-Giessendam. Tot 2040 zal het aantal mensen met dementie in Hardinxveld-Giessendam verdubbelen. Waren er in 2015 nog zo'n 310 mensen met dementie, in 2040 zullen dit er naar verwachting 630 zijn. In de afgelopen jaren zagen we in Hardinxveld-Giessendam al een duidelijk stijging van het aantal extramurale cliënten van 65 jaar en ouder met somatische of psychogeriatrische problematiek. Deze groep is in Hardinxveld-Giessendam, in vergelijking met andere weinig stedelijke gemeenten, groot. Hardinxveld-Giessendam heeft slechts enkele GGZ-cliënten met een geldige indicatie voor intramurale AWBZ/WMO-zorg (Tympaan).

Figuur 2.7 Raming aantal mensen met dementie 2015 - 2040

	HG		DS	ZHZ	NL
	aantal	index	index	index	index
2015	310	100	100	100	100
2020	360	116	114	113	115
2025	420	135	133	130	133
2030	500	161	155	154	159
2035	570	184	173	179	181
2040	630	203	193	196	204

Bron: Alzheimer Nederland

Tabel 2.5 Extramurale cliënten

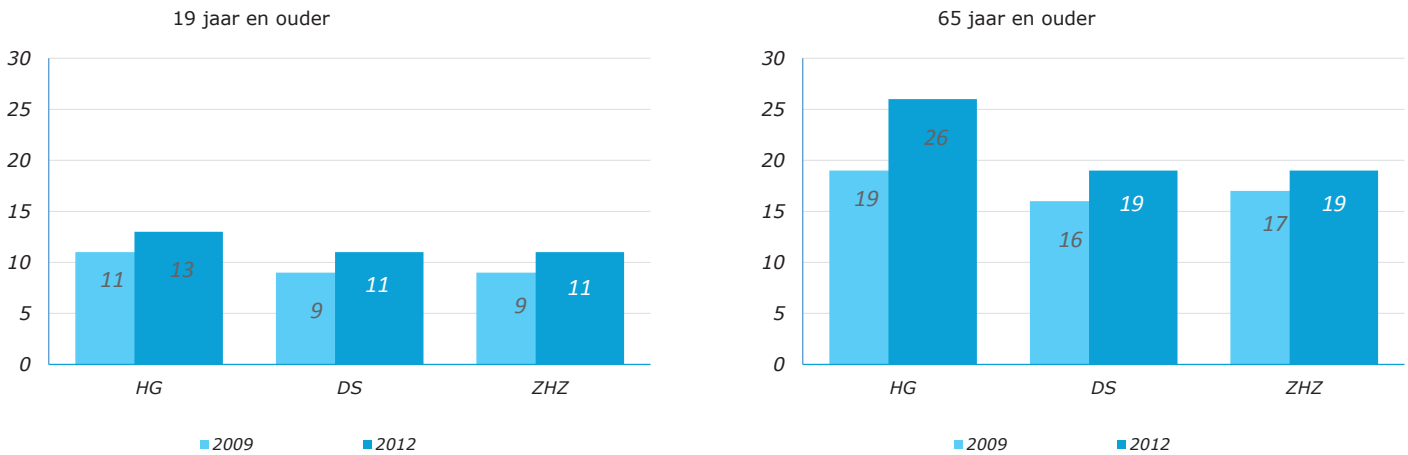
	HG				weinig stedelijk	
	2012		2015		2012	2015
	aantal	%	aantal	%	%	%
extramurale cliënten met indicatie voor AWBZ/Wmo-zorg	455	2,6	510	2,9	2,1	2,6
extramurale cliënten met indicatie voor AWBZ/Wmo-zorg met begeleiding	185	1,1	185	0,9	0,9	0,8
extramurale cliënten (65 jaar en ouder) met somatische of psychogeriatrische problematiek	275	10,2	335	11,0	7,4	8,3

Bron: Tympaan

Regie eigen leven

Zowel bij de volwassenen en vooral de ouderen in Hardinxveld-Giessendam groeit het aandeel dat geen regie meer heeft over eigen leven. Bij de ouderen is het zelfs een kwart, meer dan de twee regionale gemiddelden.

Figuur 2.8 Geen regie over eigen leven (%)

Bron: DG&J

2.5 Leefstijl

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het alcoholgebruik onder jongeren. Ondanks dat het alcoholgebruik van jongeren in Hardinxveld-Giessendam niet hoger is dan in de twee regio's kunnen we stellen dat het alcoholgebruik van jongeren in Hardinxveld-Giessendam hoog is. Een kwart van de 12- t/m 15-jarigen in Hardinxveld-Giessendam heeft in de afgelopen 4 weken alcohol gedronken, 12% heeft in de afgelopen 4 weken aan binge drinken gedaan en ook 12% is wel eens aangeschoten of dronken geweest, 7% in de afgelopen 4 weken. Binge drinken is het af en toe in korte tijd een grote hoeveelheid alcohol drinken (6 glazen of meer). Onder jongeren wordt de term gebruikt als het gaat om drinken om dronken te worden. Een op de vijf volwassenen (is gemiddeld) en een kwart van de ouderen (minder dan gemiddeld) in Hardinxveld-Giessendam is een zware en/of overmatige drinker. Respectievelijk 2% en 1% van de volwassenen en ouderen heeft volgens zichzelf een alcoholprobleem. Dit is gelijk aan de twee regionale gemiddelden.

Alcoholgebruik

Tabel 2.6 Alcoholgebruik 12- t/m 15-jarigen 2015 (%)

	HG	DS	ZHZ
alcohol gedronken in de afgelopen 4 weken	26	21	22
bingedronken in de afgelopen 4 weken	12	12	12
wel eens aangeschoten of dronken geweest	12	17	16
aangeschoten of dronken geweest in de afgelopen 4 weken	7	9	8

Bron: DG&J

Tabel 2.7 Alcoholprobleem volwassenen 2012 (%)

	19 jaar en ouder			65 jaar en ouder		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ
zware en/of overmatige drinker en/of > 5 dagen per week alcohol drinken	20	20	21	24	31	30
heeft alcoholprobleem volgens zichzelf of omgeving	2	2	2	1	1	1

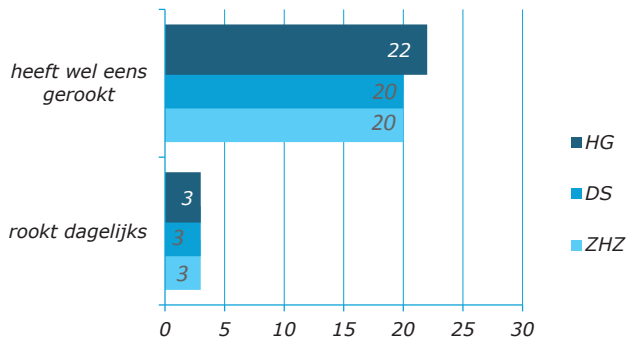
Bron: DG&J

De jeugd geeft aan dat er zo nu en dan alcohol wordt gedronken, veelal onder toezien oog of met goedkeuring van de ouders. Zij zien hun ouders alcohol drinken bij de sport, het café en in de feesttent op Koningsdag. Sommigen krijgen alcohol zelf van ouders of broers/zussen mee. Ook geven ze aan dat het ook nog steeds mogelijk is om zelf drank mee te krijgen in de supermarkt. De jeugd en jongeren ervaren alcoholgebruik op jonge leeftijd zelf niet als een probleem: ze vinden dat het hoort bij het ontdekken van grenzen en het opgroeien. Dat er door de jeugd alcohol wordt gedronken wordt als algemeen bekend bestempeld. Echter worden de cijfers over de hoeveelheid alcohol (onder andere het bingedrinken) wel als schokkend aangemerkt. Het is een leeftijdsgroep die erg vatbaar en beïnvloedbaar is. Oudere jeugdigen drinken bovengemiddeld veel alcohol bij de bepaalde feesten, zoals de zomerfeesten in Gorinchem. De jeugd geeft aan dat de drank in uitgaansgelegenheden duur is, waardoor er steeds meer thuis en in hangketen wordt 'ingedronken'. Het hoge alcoholgebruik wordt ook gerelateerd aan een laag opleidingsniveau en sociale problematiek thuis.

Roken

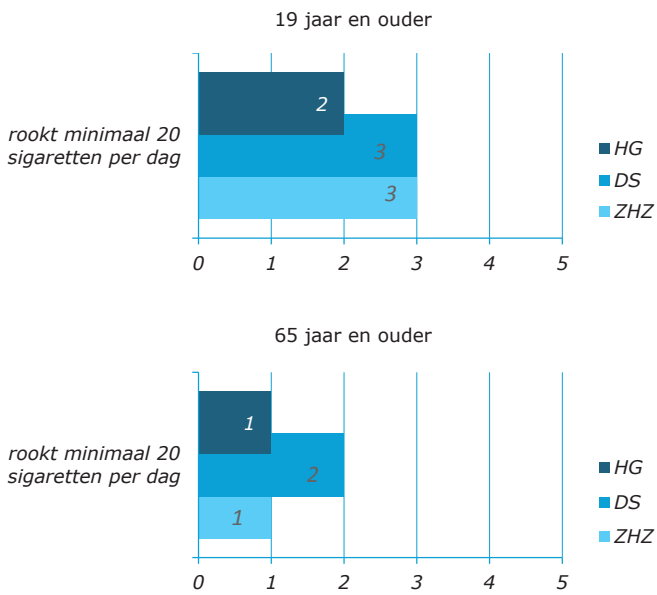
22% van de jongeren in Hardinxveld-Giessendam heeft wel eens gerookt, 3% rookt dagelijks. Dit is niet meer dan beide regionale gemiddelden. 2% van de volwassenen en 1% van de ouderen zijn zware rokers; rookt minimaal 20 sigaretten per dag. Ook hier geldt dat dit niet meer is dan elders in de regio.

Figuur 2.9 Roken 12- t/m 15-jarigen 2015 (%)

Bron: DG&J

Figuur 2.10 Zware rokers onder volwassenen 2012 (%)

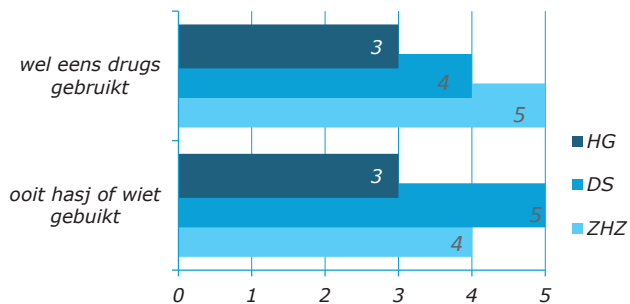

Bron: DG&J

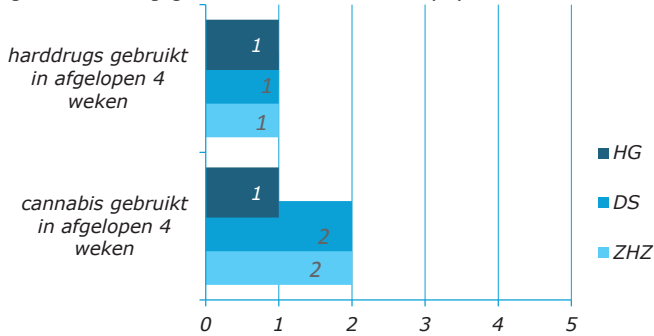
Drugsgebruik

3% van de jongeren in Hardinxveld-Giessendam heeft wel eens drugs gebruikt en 4% heeft ooit hasj of wiet gebruikt. Dit is niet meer dan de regionale gemiddelden. 1% van de volwassenen in Hardinxveld-Giessendam gebruikt harddrugs of cannabis. Ook hier geldt dat dit niet meer is dan elders in de regio.

Figuur 2.11 Drugsgebruik 12- t/m 15-jarigen 2015 (%)

Figuur 2.12 Drugsgebruik volwassenen 2012 (%)

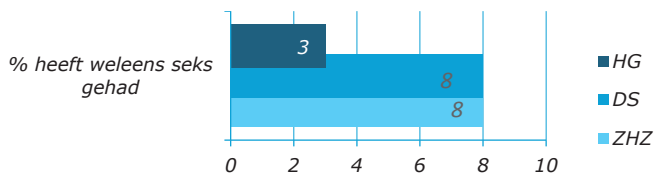
Bron: DG&J

Enkele leerlingen op het middelbaar onderwijs experimenteren wel eens met softdrugs (wiet). Harddrugs wordt niet gebruikt. Dit komt overeen met het beeld uit de cijfers.

Seks

Jongeren in Hardinxveld-Giessendam zijn minder seksueel actief dan de jongeren in de regio.

Figuur 2.13 Seks onder jongeren 12- t/m 15-jarigen 2015

Bron: DG&J

Overgewicht en voeding

Onder de kinderen en jongeren in Hardinxveld-Giessendam komt niet meer obesitas voor dan onder de kinderen en jongeren in de regio. Dit geldt ook voor de ouderen en volwassenen. Opvallend is dan ook dat in Hardinxveld-Giessendam minder kinderen voldoen aan de fruitnorm (dagelijks minimaal 1,5 stuks fruit) en minder kinderen dagelijks groente eten.

Tabel 2.8 Ernstig overgewicht (obesitas) kinderen en jongeren 2015 (%)

	HG	DS	ZHZ
2-jarigen	1	1	1
3-jarigen	1	1	1
5-jarigen	2	3	3
10-jarigen	2	3	3
12- t/m 15-jarigen	2	4	4

Bron: DG&J

Tabel 2.9 Ernstig overgewicht (obesitas) volwassenen (%)

	19 jaar en ouder			65 jaar en ouder		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ
2009	12	13	13	17	14	15
2012	14	14	14	13	16	16

Bron: DG&J

Tabel 2.10 Ontbijt dagelijks kinderen en jongeren (%)

	5- jarigen			10-jarigen			12- t/m 15-jarigen		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ	ZHZ	DS	ZHZ
2012	98	95	95	-	94	94	-	-	-
2013	94	95	95	92	94	94	-	-	-
2014	94	96	96	91	93	94	-	-	-
2015	97	96	97	93	94	95	76	71	73

Bron: DG&J

Tabel 2.11 Voldoet aan de fruitnorm (dagelijks minimaal 1,5 stuks fruit) kinderen en jongeren (%)

	5- jarigen			10-jarigen			12- t/m 15-jarigen		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ	ZHZ	DS	ZHZ
2012	14	23	22	-	19	18	-	-	-
2013	16	25	25	13	19	19	-	-	-
2014	18	28	28	14	21	20	-	-	-
2015	16	31	30	20	24	23	12	13	13

Bron: DG&J

Tabel 2.12 Eet dagelijks groente kinderen en jongeren (%)

	5- jarigen			10-jarigen			12- t/m 15-jarigen		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ	ZHZ	DS	ZHZ
2012	16	27	25	-	28	27	-	-	-
2013	18	29	26	16	29	26	-	-	-
2014	24	29	28	16	27	25	-	-	-
2015	15	29	27	13	27	25	16	26	27

Bron: DG&J

Tabel 2.13 Ontbijt minimaal 5 dagen per week volwassenen (%)

	19 jaar en ouder			65 jaar en ouder		
	HG	DS	ZHZ	HG	DS	ZHZ
2009	86	86	87	93	93	93
2012	90	88	89	97	95	95

Bron: DG&J

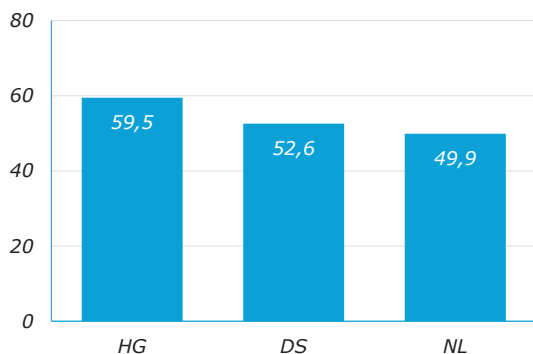
De jeugd van de basisschool eet iedere dag fruit en soms zelfs twee stuks fruit per dag. Soms wordt er ook vanuit de school gestimuleerd om fruit te eten, bijvoorbeeld vanuit projecten. Op de middelbare school verandert dit beeld en wordt er minder dan een stuk fruit per dag gegeten. Wanneer er fruit wordt gegeten is dit uit vrije wil. Groente wordt door iedereen bijna iedere dag gegeten, met een pizza- of patatdag in de week.

2.6 Sport en bewegen

Hardinxveld-Giesendam heeft relatief veel inwoners die niet aan sport doen. Dit heeft ook effect op het aandeel mensen dat lid is van een sportvereniging. Over de hele bevolking genomen is het ledenpercentage in Nederland 24,0%, in Hardinxveld-Giessendam is dit 22,8% (Nederlandse Sport Federatie). Wellicht komt dit door het sportaanbod in Hardinxveld-Giessendam. Het Mulier instituut heeft een kernindicator sportaccommodaties ontwikkeld die zij voor alle gemeenten in beeld hebben gebracht. Deze indicator beschrijft de accommodatiedichtheid per 10.000 inwoners. Hardinxveld-Giessendam scoort op deze indicator een 15,2. Dit is lager dan het landelijk gemiddelde (21,6). Ook ten opzichte van de Drechtsteden gemeenten heeft Hardinxveld-Giessendam een lager sportaanbod. Alleen Sliedrecht (13,3) heeft een nog lager sportaanbod.

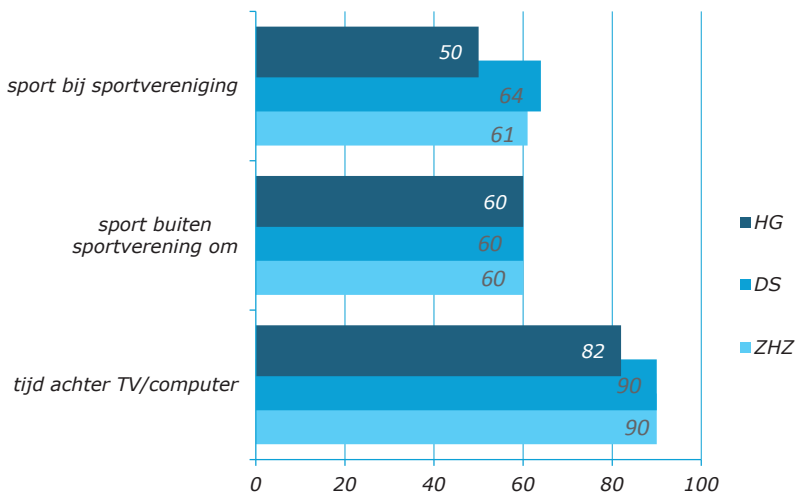
De meest beoefende sporten in Hardinxveld-Giessendam zijn gym & turnen, voetbal en korfbal. De afstand naar de sportaccommodaties zal niet of nauwelijks van invloed zijn op het ledenpercentage, want die is in Hardinxveld-Giessendam minder dan gemiddeld. In Hardinxveld-Giessendam doen ook minder jongeren aan sport bij een sportvereniging. Het aandeel jongeren dat buiten een sportvereniging om sport is echter gemiddeld. Het is niet zo dat meer jongeren in Hardinxveld-Giessendam achter de TV of computer zitten. Kijken we naar de volwassenen en de ouderen dan zien we in Hardinxveld-Giessendam minder mensen die voldoen aan de norm gezond bewegen of de fit norm.

Figuur 2.14 % niet-sporters 2014

Bron: WSJG

Figuur 2.15 Sporten 12- t/m 15-jarigen 2015 (%)

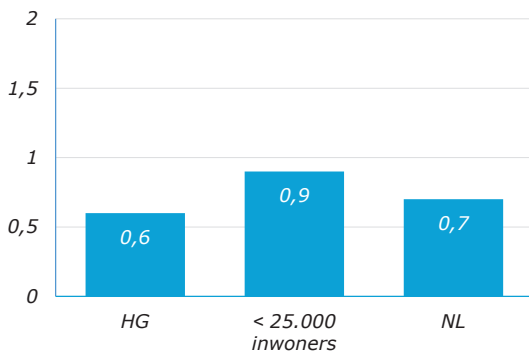
Bron: DG&J

Tabel 2.16 Norm gezond bewegen en fitnorm volwassenen 2012

	19 tot 65 jaar			65 jaar en ouder		
	HG	ZHZ	Ned	HG	ZHZ	Ned
voldoet aan norm gezond bewegen	54	54	59	55	64	68
voldoet aan fitnorm	14	19	20	34	39	42

Bron: CBS

Figuur 2.17 Afstand tot sportaccommodaties

Bron: CBS

Er zijn diverse verklaringen voor de lagere gemiddelden, voor jong en oud, op de fitnorm en de norm gezond bewegen. Zo wordt het sportaanbod in de gemeente door inwoners als niet breed genoeg benoemd. Dit komt overeen met de relatief lage accommodatiedichtheid uit de cijfers. Jeugd met een zaterdagbaantje kan in het weekend niet wedstrijd sporten door het ontbreken van mogelijkheden om op zondag in verenigingsverband te sporten. Een aantal sporten, zoals hockey, is alleen te beoefenen in de buurgemeenten. Daarnaast beoefent een deel van de inwoners bewust geen sport vanuit hun geloofsovertuiging. Tegelijkertijd fietst een groot deel van de jeugd dagelijks 10 tot 15 kilometer naar school, wat ze als voldoende beweging zien.

3 Groei en ontwikkeling

Samenvatting Groei en ontwikkeling

- **Onderwijsachterstand:** onder de 2- en 3-jarige kinderen in Hardinxveld-Giessendam zijn er 19 met een onderwijsachterstand; van de basisschoolleerlingen van 4 en 5 jaar zijn er 35 met een onderwijsachterstand
- **Meldingen jeugdhulp:** aantal meldingen voor jeugdhulp is in 2016 ten opzichte van 2015 afgenomen; huisartsen doen nog vooral melding rechtstreeks bij de jeugdhulpaanbieders
- **Jeugdhulp:** het beroep dat kinderen in Hardinxveld-Giessendam doen op gespecialiseerde jeugdhulp is gemiddeld

sterke punten	aandachtspunten
	voor jeugdhulp melden huisartsen nog weinig bij het jeugdteam/sociaal team; zij doen dit vooral nog steeds rechtstreeks bij de jeugdhulpaanbieders
	veel meldingen voor jeugdhulp komen uit de categorie 'overig'

3.1 Onderwijsachterstand

Vve (voor- en vroegschoolse educatie) is gericht op een specifieke doelgroep van kinderen, die een onderwijsachterstand hebben of deze dreigen op te lopen. In de jaren 2013 tot en met 2016 hebben in Hardinxveld-Giessendam in totaal 53 kinderen een VVE-indicatie gekregen, gemiddeld 13,25 kinderen per jaar. In Hardinxveld-Giessendam worden jaarlijks ca. 225 kinderen geboren; dit betekent dat bijna 6% van de kinderen een indicatie heeft gekregen.

Bereik voor- en vroegschoolse educatie

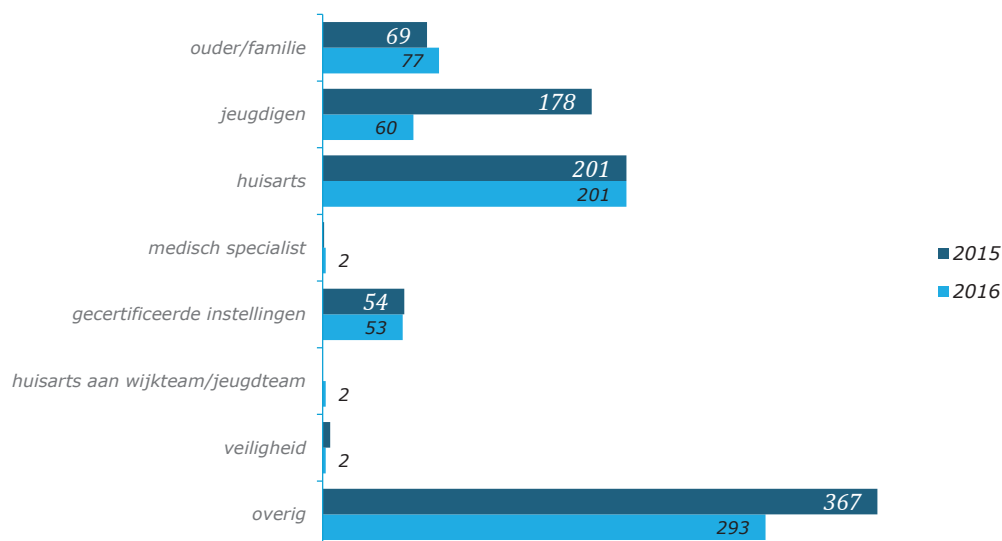
Begin 2016 gingen er in Hardinxveld-Giessendam in totaal 229 kinderen van 2 tot 4 jaar naar de peuteropvang. Van deze kinderen behoorden er 19 tot de VVE-doelgroep. De totale doelgroep 2- en 3-jarigen met een VVE-indicatie bestaat naar schatting uit 26,5 kinderen. Het bereik is dus 19/26,5 ofwel 72%.

Van de 430 leerlingen van 4 en 5 jaar hebben er 35 een onderwijsachterstand (een 'gewicht') of dreigen deze op te lopen. Dat is 8%. De meeste hiervan zijn leerlingen met het relatief lichte gewicht 0,3; slechts één school heeft 4- en 5-jarige leerlingen met het zwaardere gewicht 1,2.

3.2 Meldingen jeugdhulp

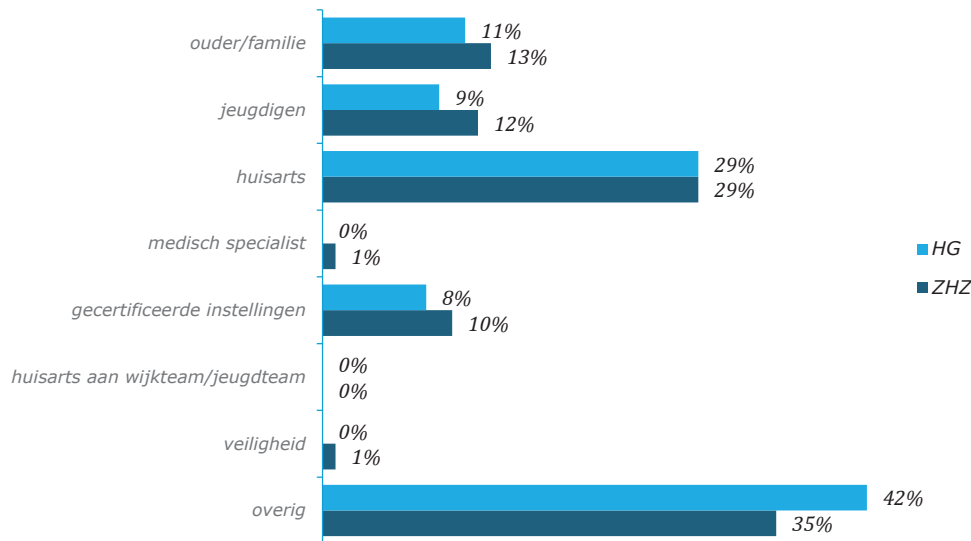
Voor jeugdhulp zijn er in Hardinxveld-Giessendam in 2016 in totaal 690 meldingen binnengekomen, veel minder dan in 2015. In 2015 kwamen er 875 meldingen binnen. Een daling met 21%. Ook in heel Zuid-Holland-Zuid is het aantal meldingen gedaald (-13%), maar minder dan in Hardinxveld-Giessendam. De meldingen voor jeugdhulp komen op verschillende manieren binnen. Figuur 3.1 geeft hiervan een overzicht. Het zwaartepunt van melders ligt in Hardinxveld-Giessendam bij de categorieën 'overig', gevolgd door de huisartsen, ouders en de jeugdigen zelf. Dit beeld is ongeveer gelijk aan de hele regio (zie figuur 3.2). Het aantal meldingen via de ouders/familie is iets toegenomen, dat via de huisarts is gelijk gebleven. Dit betreft de meldingen van de huisarts rechtstreeks aan de jeugdhulpaanbieders (oftewel een individuele voorziening). Ook wordt geregistreerd hoe vaak de huisarts rechtstreeks bij het jeugdteam/sociaal team meldt. Dit aantal meldingen is nog erg laag. Het aantal meldingen via de Gecertificeerde Instellingen is gelijk gebleven. Dit zijn de meldingen rechtstreeks aan de jeugdhulpaanbieders.

Figuur 3.1 Aantal meldingen voor jeugdhulp naar melder 2015 en 2016

Bron: Serviceorganisatie Jeugd ZHZ

Figuur 3.2 Aandelen meldingen voor jeugdhulp naar melder 2016

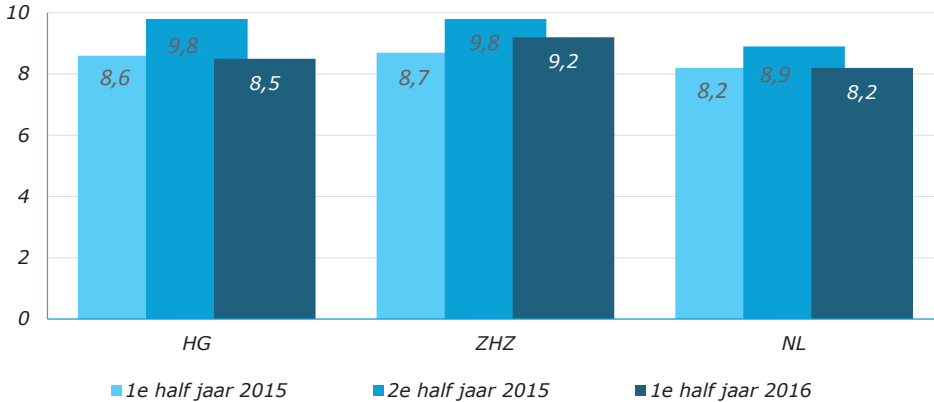

Bron: Serviceorganisatie Jeugd ZHZ

3.3 Jeugdhulp

Gezinnen met ernstige problemen kunnen aanspraak maken op gespecialiseerde jeugdhulp. In Hardinxveld-Giessendam krijgen 585 jeugdigen op enige wijze jeugdhulp, zo'n 9% van de jongeren tot 18 jaar. Dit is ongeveer gelijk aan het regionaal gemiddelde. Zo'n driekwart van de jeugdhulptrajecten in Hardinxveld-Giessendam wordt volgens plan beëindigd.

Figuur 3.3 Jongeren met jeugdhulp 2015-2016 (in % van alle jongeren tot 18 jaar)

Bron: WSJG

Tabel 3.1 Jongeren met jeugdhulp naar soort (aantal en in % van alle jongeren tot 18 jaar) 2015-2016

	jeugdhulp zonder verblijf			jeugdhulp met verblijf			jeugdbescherming			jeugdreclassering*		
	HG	ZHZ	NL	HG	ZHZ	NL	HG	ZHZ	NL	HG	ZHZ	NL
1 ^e half jaar 2015	8,2	8,5	7,9	1,2	1,0	1,0	0,9	1,1	1,1	-	0,3	0,4
2 ^e half jaar 2015	9,3	9,6	8,6	1,4	1,1	1,1	1,0	1,0	1,1	-	0,4	0,4
1 ^e half jaar 2016	8,2	9,0	7,9	1,1	1,1	1,1	0,9	0,9	1,0	-	0,4	0,4

Bron: WSJG

* in % van alle jongeren van 12 tot 23 jaar

Tabel 3.2 Beëindigde jeugdhulptrajecten 2015-2016 (%)

	volgens plan			voortijdig afgesloten		
	HG	ZHZ	NL	HG	ZHZ	NL
1 ^e half jaar 2015	8,2	8,5	7,9	1,2	1,0	1,0
2 ^e half jaar 2015	9,3	9,6	8,6	1,4	1,1	1,1
1 ^e half jaar 2016	8,2	9,0	7,9	1,1	1,1	1,1

Bron: WSJG

4 Werken, leren en economie

Samenvatting Werken, leren en economie

- **Opleidingsniveau:** de bevolking van Hardinxveld-Giessendam bestaat uit veel middelbaar opgeleiden en weinig hoog opgeleiden
- **Leerplicht:** in tegenstelling tot de regio groeit het aantal leerplichtigen in Hardinxveld-Giessendam nog steeds, daalt het aantal vrijstellingen voor de leerplicht op lichamelijke of psychische gronden (terwijl regionaal sprake is van een toename); het aantal RMC-ers neemt in Hardinxveld-Giessendam duidelijk af; in het basisonderwijs, en in iets minder mate in het voortgezet onderwijs, daalt de komende jaren het aantal leerlingen
- **Verzuim:** in het primair onderwijs is er in Hardinxveld-Giessendam nauwelijks sprake van verzuim; in het voortgezet onderwijs is het relatief verzuim in de afgelopen jaren duidelijk afgenomen
- **Voortijdig schoolverlaten:** in Hardinxveld-Giessendam neemt het aantal voortijdig schoolverlaters af en ligt lager dan het regionaal gemiddelde
- **Leerlingenvervoer:** het aantal aanvragen in Hardinxveld-Giessendam vertoont de afgelopen vijf jaar een duidelijk dalende trend
- **Laaggeletterdheid:** bijna 10% van de bevolking van Hardinxveld-Giessendam (en Papendrecht en Sliedrecht) is laaggeletterd, iets lager dan het regionaal gemiddelde
- **Arbeidsparticipatie:** ten opzichte van het regionaal en landelijk gemiddelde is de (bruto) arbeidsparticipatie van de bevolking van Hardinxveld-Giessendam iets hoger
- **Bedrijvigheid:** afgezet op de bevolking heeft Hardinxveld-Giessendam veel vestigingen van bedrijven en instellingen; sinds begin 2012 is het aantal vestigingen in Hardinxveld-Giessendam gedaald, iets minder dan in de Drechtsteden, landelijk gezien is het aantal juist toegenomen
- **Werkgelegenheid:** afgezet op de bevolking heeft Hardinxveld-Giessendam minder banen dan gemiddeld; sinds begin 2012 is het aantal banen in Hardinxveld-Giessendam afgenomen, iets meer dan in de Drechtsteden en duidelijk meer dan landelijk
- **Uitkeringen:** de uitkeringsafhankelijkheid van de bevolking van Hardinxveld-Giessendam is laag;
- **Jeugdwerkloosheid:** de jeugdwerkloosheid in Hardinxveld-Giessendam is laag
- **Re-integratie:** afgezet op de bevolking is het aantal re-integratievoorzieningen in Hardinxveld-Giessendam laag

sterke punten	aandachtspunten
daling aantal RMC-ers (jongeren nog zonder startkwalificatie)	weinig hoog opgeleiden
weinig verzuim primair onderwijs en daling relatief verzuim voortgezet onderwijs	bovengemiddelde krimp werkgelegenheid
weinig voortijdig schoolverlaters	meer dan gemiddelde stijging ww en bijstand
hoge bruto en netto arbeidsparticipatie	
lage uitkeringsafhankelijkheid	
lage jeugdwerkloosheid	
gering aantal re-integratievoorzieningen	

4.1 Opleidingsniveau

De bevolking van Hardinxveld-Giessendam bestaat uit relatief veel middelbaar opgeleiden en weinig hoog opgeleiden. Het aandeel laag opgeleiden is gemiddeld.

Tabel 4.1 Opleidingsniveau

	laag			midden			hoog		
	HG	SG Dordrecht	Nederland	HG	SG Dordrecht	Nederland	HG	SG Dordrecht	Nederland
2012	38%	35%	33%	38%	40%	39%	15%	23%	27%
2015	31%	32%	30%	46%	42%	40%	15%	24%	29%

Toelichting: SG (Stadsregio) Dordrecht is gelijk aan de Drechtsteden én Hardinxveld-Giessendam
Bron: CBS

4.2 Leerplicht

Een diploma biedt meer kans op een baan. Daarom moeten jongeren vanaf 5 jaar naar school, totdat zij een diploma (startkwalificatie) hebben of 18 jaar worden. Voor leerlingen van 5 tot 16 jaar heet dit de leerplicht. Jongeren tussen 16 en 18 jaar die geen startkwalificatie hebben, hebben een kwalificatieplicht. Een startkwalificatie is (minimaal) een diploma havo, vwo of mbo (niveau 2 of hoger). Doel van de kwalificatieplicht is om schooluitval van jongeren tegen te gaan om zodoende de kansen van startende jongeren op de arbeidsmarkt te vergroten. In Hardinxveld-Giessendam groeit het aantal leerplichtigen nog steeds, terwijl het aantal in de Drechtsteden en Zuid-Holland-Zuid afneemt. Net als in beide regio's neemt het aantal kwalificatieplichtigen toe. Het aantal RMC-ers (jongeren nog zonder startkwalificatie) is afgenomen, sterker dan de regionale daling.

Het aantal vrijstellingen op lichamelijke of psychische gronden van de leerplicht daalt in Hardinxveld-Giessendam (van 10 in 2012/2013 naar 5 in 2015/2016). In de regio neemt het aantal juist toe.

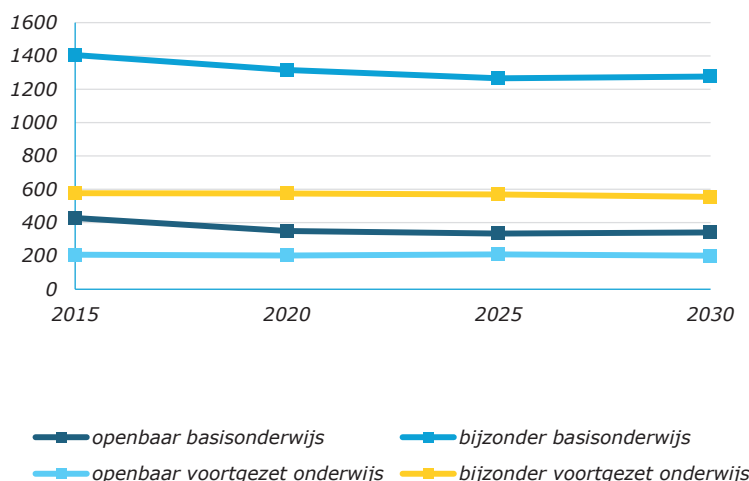
De komende jaren zal het aantal leerlingen in het basisonderwijs in Hardinxveld-Giessendam afnemen. Dit geldt voor zowel het openbaar basisonderwijs als het bijzonder basisonderwijs, al is de stijging in het bijzonder basisonderwijs procentueel gezien minder sterk. Ook in het voortgezet onderwijs in Hardinxveld-Giessendam neemt het aantal leerlingen de komende jaren af.

Tabel 4.2 Leerplichtigen, kwalificatieplichtigen en RMC-ers

	HG			HG	DS	ZHZ
	2013	2014	2015	2013-2015	2013-2015	2013-2015
leerplichtigen 5- t/m 15- jarigen	2.684	2.722	2.702	+0,7%	-0,4%	-1,0%
kwalificatieplichtigen 16- en 17-jarigen	474	466	478	+0,8%	+3,0%	+2,7%
RMC-ers 18- t/m 22-jarigen	1.206	1.200	1.143	-5,2%	-3,3%	-3,5%

Bron: DG&J

Figuur 4.1 Raming aantal leerlingen in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs

Bron: gemeente Hardinxveld-Giessendam

4.3 Schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten

Kinderen tussen de 5 en 18 jaar moeten onderwijs volgen. Staat een kind niet ingeschreven op een school, dan is er sprake van absoluut verzuim. Staat een kind wel ingeschreven op een school, maar gaat hij/zij niet naar school dan is er sprake van relatief verzuim. In het primair en voortgezet onderwijs in Hardinxveld-Giessendam is er niet of nauwelijks sprake van absoluut verzuim. Relatief verzuim in het primair onderwijs komt wel voor, maar is beperkt. Het aantal is de afgelopen jaren afgenomen. Dit in tegenstelling tot de Drechtsteden en Zuid-Holland-Zuid waar het relatief verzuim in het primair onderwijs is toegenomen. In het voortgezet onderwijs komt relatief verzuim meer voor, maar ook dit aantal is in Hardinxveld-Giessendam de afgelopen jaren duidelijk afgenomen. Een ontwikkeling die ook in beide regio's te zien is.

Een voortijdig schoolverlater is iedere jongere tussen 12 en 23 jaar die zonder startkwalificatie het onderwijs verlaat. Van een startkwalificatie is sprake indien een opleiding met succes is afgerond op minimaal mbo 2-, havo- of vwo-niveau. In Hardinxveld-Giessendam daalt het aantal voortijdig schoolverlaters en ligt het percentage onder de twee regionale gemiddelden.

Tabel 4.3 Absoluut en relatief schoolverzuim (aantallen per 1.000 leerlingen en groeipercentage 2013-2015)

	absoluut verzuim HG (aantallen)				relatief verzuim HG (aantallen)				relatief verzuim 2013-2015 (%)		
	2013	2014	2015	2013-2015	2013	2014	2015	2013-2015	HG	DS	ZHZ
primair onderwijs	0	0	0	0	10	2	3	-7	-70	+100	+64
voortgezet onderwijs	0	2	0	0	71	58	49	-22	-31	-36	-61

Bron: DG&J

Tabel 4.4 Voortijdig schoolverlaters (vsv)

	HG		DS	ZHZ
	aantal	%	%	%
2012	31	1,9	3,8	3,3
2013	41	2,4	2,7	2,4
2014	19	1,1	2,0	1,8
2015	17	1,0	2,1	1,7

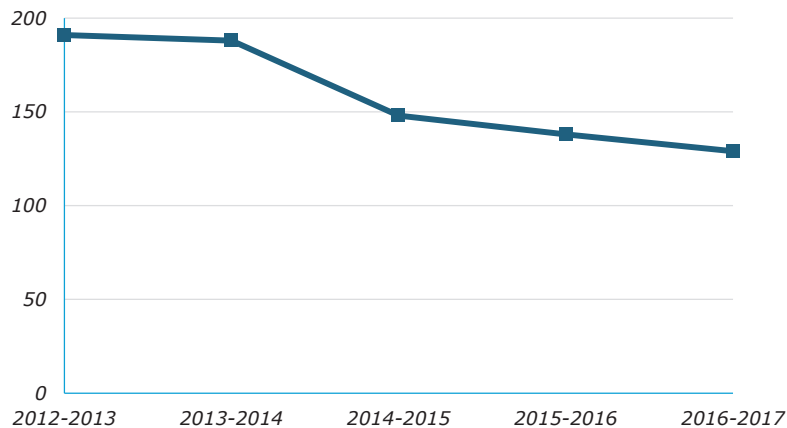
Bron: DG&J

Het lage schoolverzuim in Hardinxveld-Giessendam is mogelijk te verklaren vanwege de sociale samenhang en sociale controle. De ervaring is dat er goed wordt gehandhaafd door scholen en de leerplichtambtenaren. Ook werken veel moeders parttime of niet, waardoor het voor de kinderen lastiger wordt om stiekem te verzuimen. Verder wordt het passend onderwijs en maatwerk voor het kind gewaardeerd, er wordt gekeken naar het kind achter het gedrag. In de afgelopen jaren is er veel ingezet op de samenwerking tussen de zorginstellingen, scholen en leerplicht voor een kind dat dreigt uit te vallen. Dit heeft een preventieve werking: signalen worden al in een vroeg stadium opgepakt. Ook heerst er in de gemeente een cultuur van 'doorzetten en afmaken'. Er wordt veel waarde gehecht aan een diploma.

4.4 Leerlingenvervoer

Voor kinderen op het speciaal (basis)onderwijs of basisschool met een godsdienstige of levensbeschouwelijke grondslag kunnen ouders of verzorgers een vergoeding krijgen voor leerlingenvervoer van en naar school. Dit kan een vergoeding zijn voor fiets, voor openbaar vervoer of eigen vervoer (auto). Of in de vorm van aangepast vervoer, zoals met taxi(bus). In onderstaande figuur is de ontwikkeling van het aantal aanvragen in de afgelopen vijf jaar weergegeven. Duidelijk is te zien dat het aantal in deze periode is afgenomen.

Figuur 4.2 Aantal aanvragen leerlingenvervoer HG

Bron: gemeente Hardinxveld-Giessendam

4.5 (Laag) geletterdheid

In Hardinxveld-Giessendam (samen met Papendrecht en Sliedrecht) is 9,6% van de bevolking laaggeletterd. Hiermee ligt Hardinxveld-Giessendam lager dan het gemiddelde in de regio Zuid-Holland-Zuid van 11,8% (bron: Tympaan).

Een verklaring die gegeven wordt is dat inwoners van Hardinxveld/Giessendam in het algemeen lager zijn opgeleid. Vermoedelijk hebben veel ouderen ook weinig opleiding genoten om zo snel mogelijk geld voor het gezin te kunnen gaan verdienen. Daarnaast wordt de verklaring van het bestaan van laaggeletterdheid gezocht in het vertrek van hoogopgeleide jongeren uit de regio. Er wordt belang gehecht aan het behoud van jongeren in de gemeente. Inwoners zien ook een effect van het aandeel allochtone inwoners in de gemeente op het taalniveau. Overigens wordt onderscheid gemaakt tussen het taalniveau en taalvaardigheid.

4.6 Arbeidsparticipatie

De bevolking van Hardinxveld-Giessendam heeft een relatief hoge bruto en netto arbeidsparticipatie. Bruto arbeidsparticipatie is het aandeel van de werkzame én werkloze beroepsbevolking in de bevolking, netto arbeidsparticipatie is het aandeel van alleen de werkzame beroepsbevolking in de bevolking. De gegevens worden gepresenteerd voor de bevolking van 15 tot 75 jaar.

Tabel 4.5 Arbeidsparticipatie

	bruto arbeidsparticipatie			netto arbeidsparticipatie		
	HG	SG Dordrecht	NL	HG	SG Dordrecht	NL
2012	72,5	70,5	70,5	69,6	66,7	66,4
2013	73,1	70,1	70,5	69,3	65,9	65,4
2014	73,0	70,1	70,1	69,2	65,4	64,9
2015	73,0	69,7	70,2	69,6	65,4	65,4
2016	72,0	69,3	70,0	69,1	65,6	65,8

Toelichting: SG (Stadsregio) Dordrecht is gelijk aan de Drechtsteden én Hardinxveld-Giessendam

Bron: CBS

Een hoge arbeidsparticipatie en hard werken zit in de mentaliteit van de mensen in het dorp. De mate van bedrijvigheid uit de cijfers wordt niet herkend. In de afgelopen jaren is het aantal ZZP'ers gestegen, terwijl grote bedrijven zijn vertrokken, onder andere door beperkingen in ruimte op het industrieterrein. Het baanverlies in de maritieme sector lijkt niet door te werken. Verder gaan steeds meer mensen parttime werken of hebben geen betaald dienstverband. Redenen hiervoor zijn onder andere vrijwilligerswerk/mantelzorg en een goede financiële situatie. Een klein percentage is afgekeurd of met pensioen.

4.7 Bedrijvigheid en werkgelegenheid

In de afgelopen jaren is het aantal banen in Hardinxveld-Giessendam met ruim 1% gekrompen, iets minder dan in de Drechtsteden. Landelijk was er een lichte groei. In dezelfde periode is het aantal vestigingen in Hardinxveld-Giessendam wel duidelijk toegenomen, net als in de Drechtsteden en Nederland. Hardinxveld-Giessendam heeft 616 banen en 136 vestigingen per 1.000 inwoners. Voor de banen is dit iets lager dan het gemiddelde van de Drechtsteden (626) en ruim lager dan van Nederland (722). Het aantal vestigingen per 1.000 inwoners ligt voor Hardinxveld-Giessendam ruim boven het gemiddelde van de Drechtsteden (109) en iets boven het landelijk gemiddelde (126) (verplichte beleidsindicatoren B&V).

Begin 2016 telde Hardinxveld-Giessendam ruim 7.700 banen. Tabel 4.7 laat zien hoe deze werkgelegenheid is verdeeld over de verschillende sectoren. Duidelijk te zien is dat Hardinxveld-Giessendam vooral veel werkgelegenheid in de industrie en de bouwnijverheid heeft. De collectieve en zakelijke dienstverlening is in de werkgelegenheid minder sterk vertegenwoordigd.

Tabel 4.6 Aantal vestigingen en banen 2013-2016

	aantallen		ontwikkeling 2013-2016		
	2013	2016	HG	DS	NL
vestigingen	1.122	1.282	+14,3%	+14,2%	+10,1%
banen	7.801	7.709	-1,2%	-2,3%	+0,8%

Bron: BIR Drechtsteden en LISA

Tabel 4.7 Aantal banen naar sector 2016

	HG		DS	NL
	aantal	%	%	%
landbouw	91	1	0	3
industrie	1.295	17	12	11
bouwnijverheid	1.450	19	9	5
handel, horeca en reparatie	1.699	22	24	23
vervoer en opslag	428	6	6	5
zakelijke diensten	1.179	15	19	21
overige dienstverlening	1.567	20	29	32
totaal	7.709	100	100	100

Bron: BIR Drechtsteden en LISA

De functiemengingsindex (verplichte beleidsindicator B&V) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen. Hardinxveld-Giessendam heeft een index van 49,1 (2015). Iets hoger dan het gemiddelde van de Drechtsteden (47,0) en iets lager dan het landelijk gemiddelde (51,3).

Het bruto gemeentelijk product (BGP) is het product van de toegevoegde waarde per baan en het aantal banen per gemeente. De verhoudingswaarde tussen verwacht BGP en gemeten BGP geeft aan of er boven verwachting (100) wordt geproduceerd. Hardinxveld-Giessendam heeft een verhoudingswaarde van 97, lager dan de Drechtsteden (107) (2013; verplichte beleidsindicator B&V).

In de cijfers is gekeken naar de vestigingsplaats van organisaties, niet naar de standplaats van medewerkers. Er zijn veel mensen in de zorg werkzaam met als standplaats Hardinxveld-Giessendam, de vestigingsplaats van de zorgorganisaties ligt buiten de gemeente.

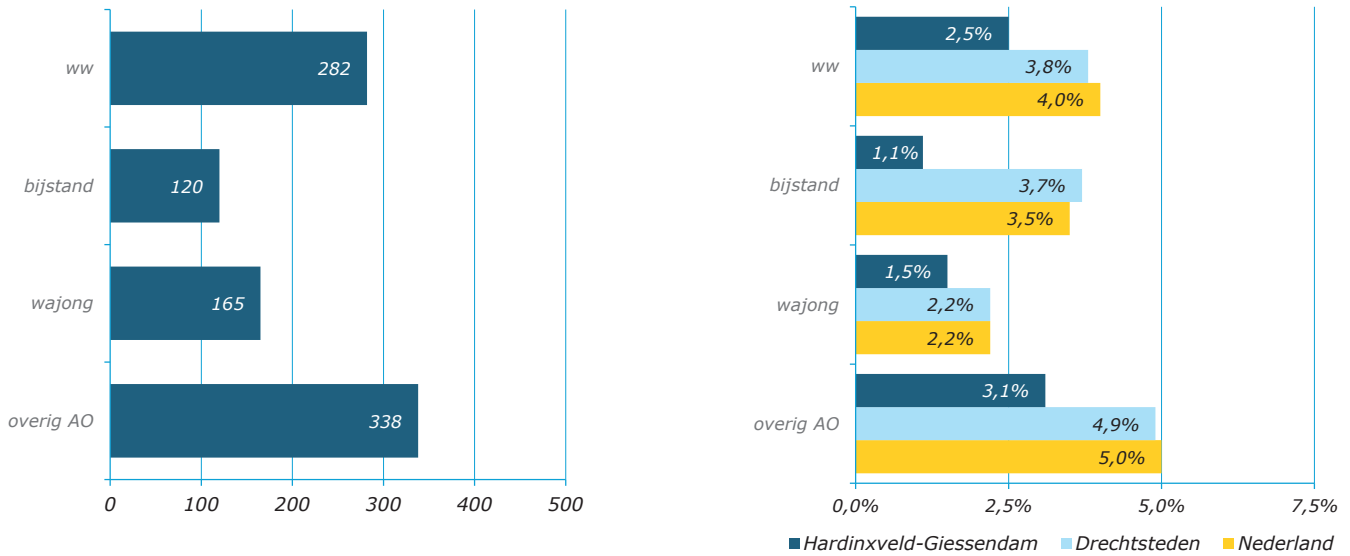
Het niet hebben van werk en een laag inkomen is een katalysator voor andere problemen. Het aan werk helpen van mensen wordt belangrijk gevonden. Soms is omscholen van senioren een oplossing of het helpen van jongeren om een passende opleiding te kiezen. Er zijn ook ondernemers die bewust mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aannemen. Er is bij werkgevers in Hardinxveld-Giessendam bereidheid om in te leveren om mensen aan het werk te houden.

Een ander knelpunt is het behouden van hoogopgeleide jongeren voor de regio. Er is een gemis aan bijbaantjes voor de jeugd. Na de studie is er niet altijd genoeg werk. Ook is er een knelpunt in de beschikbaarheid van stageplaatsen bij bedrijven. Als jongeren geen stageplek vinden, heeft dit ook effect op hun binding aan de gemeente.

4.8 Uitkeringen

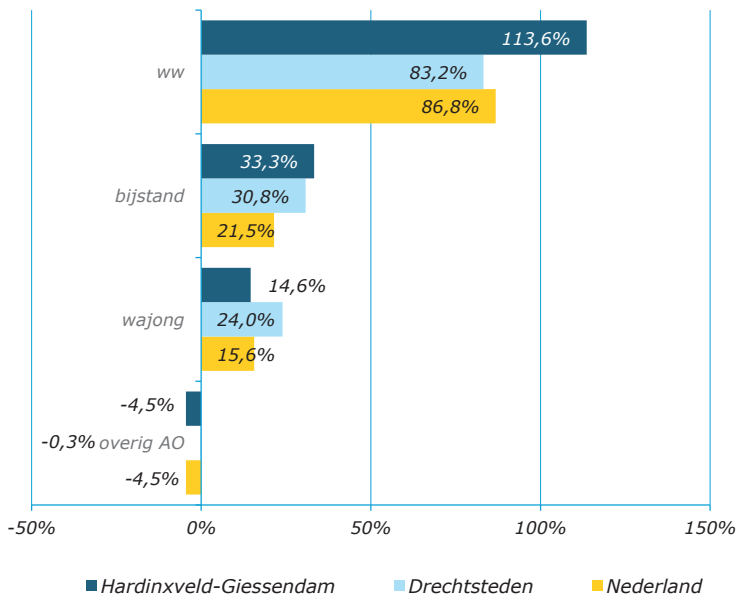
Begin 2016 hadden ruim 900 inwoners van Hardinxveld-Giessendam een uitkering (ww, bijstand, wijong of een andere arbeidsongeschiktheidsuitkering). Hiermee heeft Hardinxveld-Giessendam een lage uitkeringsafhankelijkheid onder haar bevolking. Voor alle uitkeringen ligt het aandeel ruim onder het gemiddelde van de Drechtsteden en het landelijk gemiddelde. In de afgelopen jaren is het aantal ww- en bijstandsuitkeringen in Hardinxveld-Giessendam wel sterker toegenomen dan in de Drechtsteden en Nederland. Het aantal wijong-uitkeringen nam ook toe, maar minder snel dan in de Drechtsteden.

Figuur 4.3 Uitkeringen per 1.1.2016 (aantal en als % bevolking 15-64)

Bron: CBS, UWV en SDD, bewerking OCD

Figuur 4.4 Ontwikkeling aantal uitkeringen 2012-2016 (% , HG, DS, Ned)

Bron: CBS, UWV en SDD, bewerking OCD

4.9 Jeugdwerkloosheid

Het aantal jongeren met een bijstandsuitkering of een ww-uitkering neemt toe in Hardinxveld-Giessendam, maar dit is ook elders het geval. Het aandeel jongeren met een uitkering ligt voor Hardinxveld-Giessendam onder het gemiddelde van de Drechtsteden of Zuid-Holland-Zuid.

Tabel 4.8 Jongeren met bijstandsuitkering

	HG		DS		ZHZ			
	1.11.2015	1.11.2016	1.11.2015	1.11.2016	1.11.2015	1.11.2016		
	aantal	%	aantal	%	%	%		
tot 23 jaar	8	0,4	11	0,6	0,6	1,0	0,5	0,6
23-26 jaar	6	0,7	13	1,4	2,3	2,3	1,8	2,0

Bron: Regionale Sociale Dienst en Avres, CBS

Tabel 4.9 Jongeren met ww-uitkering

	HG				DS		ZHZ	
	1.10.2015		1.10.2016		1.10.2015	1.10.2016	1.10.2015	1.10.2016
	aantal	%	aantal	%	%	%	%	%
tot 27 jaar	20	0,7	25	0,9	1,2	1,2	1,1	1,1

Bron: UWV Werkbedrijf, CBS

Tabel 4.10 Jongeren met wajong-uitkering (tot 25 jaar)

	HG				DS		ZHZ	
	2 ^e kw 2015		4 ^e kw 2015		2 ^e kw 2015	4 ^e kw 2015	2 ^e kw 2015	4 ^e kw 2015
	aantal	%	aantal	%	%	%	%	%
Wajong	60	2,6	50	2,1	3,7	3,4	3,2	2,9

Bron: CBS

4.10 Participatiewet en re-integratie

In Hardinxveld-Giessendam maken er 227 mensen gebruik van de Participatiewet (peildatum 30 april 2016). Er zitten weinig mensen in de A-categorie (4%). Deze mensen worden geacht zelf aan het werk te komen. Voor 38% van mensen in de p-wet wordt gezocht naar een sluitende aanpak (categorie B). In vergelijking met de hele regio is deze groep in Hardinxveld-Giessendam kleiner. De grootste groep mensen in de p-wet zijn de mensen in categorie C. Zij hebben een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Deze groep is in Hardinxveld-Giessendam iets groter dan in de regio.

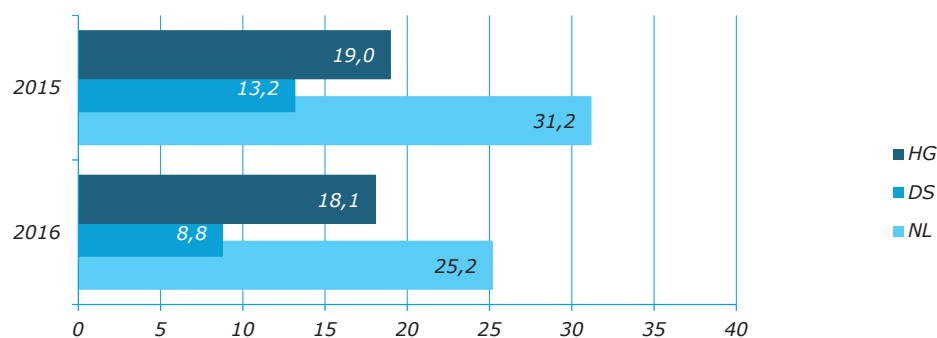
Tabel 4.11 Aantal personen naar ontwikkelpotentieel (participatiewet)

	HG		AV	
	aantal	%	aantal	%
A	10	4	50	2
B	86	38	1.159	42
C	131	58	1.528	56
totaal	227	100	2.737	100

Bron: Avres

Voor personen die kunnen werken maar hierbij extra ondersteuning nodig hebben, biedt de Participatiewet re-integratievoorzieningen. Re-integratievoorzieningen zijn erop gericht om de afstand tot de arbeidsmarkt te verkleinen, met als doel op de lange termijn arbeidsdeelname. Voorbeelden van re-integratievoorzieningen zijn beschut werk of voorzieningen ter voorbereiding van een zelfstandig bestaan als startend ondernemer. Afgezet op de bevolking is het aantal re-integratievoorzieningen in Hardinxveld-Giessendam ten opzichte van het landelijk gemiddelde laag, maar hoog ten opzichte van de Drechtsteden.

Figuur 4.5 Aantal re-integratievoorzieningen per 1.000 inwoners 15-64 jaar

Bron: WSJG

5 Maatschappelijke betrokkenheid

Samenvatting maatschappelijke betrokkenheid

- **Vrijwilligerswerk:** aantal mensen dat vrijwilligerswerk doet is met 45% hoog in vergelijking met de regio Zuid-Holland Zuid
- **Mantelzorg:** in Hardinxveld-Giessendam heeft 24% van de volwassenen van 19 jaar en ouder het afgelopen jaar mantelzorg verleend, het op één na hoogste aandeel in Zuid-Holland Zuid
- **Mantelzorgcompliment:** mantelzorgers die zijn aangemeld bij Servanda komen in aanmerking voor een (financieel) mantelzorgcompliment; het aantal mantelzorgcomplimenten kent een stijgende lijn

sterke punten	aandachtspunten
veel inwoners zetten zich in als vrijwilliger	vergrijzing zorgt enerzijds voor nieuwe behoefte aan vrijwilligersondersteuning en informele zorg en anderzijds vergrijst de vrijwilligerspool
veel inwoners verlenen mantelzorg	Er is kans op overbelasting van mantelzorgers, zoals mantelzorgers van GGZ patiënten of dementie, jonge mantelzorgers en mantelzorgers die zorg combineren met een baan .Langdurige overbelasting kan leiden tot ontspoorde zorg

In Hardinxveld-Giessendam doet 45% van de inwoners van 19-64 jaar wel eens vrijwilligerswerk. Dit is relatief hoog ten opzichte van de regio Zuid-Holland Zuid, waar dit 33% is. Daarnaast verricht 27% van de 65-plussers vrijwilligerswerk (dit is vergelijkbaar aan het gemiddelde in Zuid-Holland Zuid (Bron: DG&J, Databank Gezondheidsmonitor volwassenen en Gezondheidsmonitor 65-plusser, 2012).

In Hardinxveld-Giessendam heeft 24% van de volwassenen van 19 jaar en ouder het afgelopen jaar mantelzorg verleend, het op één na hoogste percentage in Zuid-Holland Zuid (21%). Van deze mantelzorgers in Hardinxveld-Giessendam is tweederde vrouw en heeft 60% een betaalde baan. Hun gemiddelde leeftijd is 51 jaar. 15% van de inwoners verleende intensieve of langdurige mantelzorg. Gemiddeld 3% van de inwoners die afgelopen jaar mantelzorg gaf, is zwaar belast, vergelijkbaar aan het gemiddelde in Zuid-Holland Zuid.

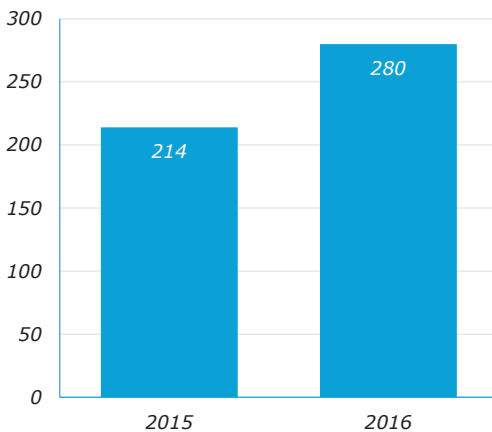
Tabel 5.1 Aandeel mantelzorgers (t.o.v. volwassenen van 19 jaar en ouder)

categorie	aandeel mantelzorger	aantal	waarvan intensief of langdurig	waarvan intensief of langdurig	waarvan zwaar belast
Hardinxveld-Giessendam	24%	2.450	15%	1.500	3%
Zuid-Holland Zuid	21%	-	14%	-	2%

Langdurig is > 8 uur per week, intensief = > drie maanden

Bron: Hardinxveld-Giessendam en DG&J Zuid-Holland Zuid, Gezondheidsmonitor volwassenen en 65+

Figuur 5.1 Aantal mantelzorgcomplimenten

Bron: Servanda

Veel volwassenen zijn maatschappelijk actief en doen (on)georganiseerd vrijwilligerswerk. Ouderen geven aan dat ze weinig gebruik maken van het aanbod aan vrijwilligerswerk. Bij mantelzorgers is overbelasting een veel voorkomend probleem. De omgeving van mantelzorgers heeft niet altijd voldoende begrip voor de situatie. De mantelzorgers vinden het lastig om hulp te vragen. Daarnaast ervaren de mantelzorgers ook veel administratieve lasten, bijvoorbeeld bij de regels voor PGB's. Dit leidt er soms toe dat er geen professionele hulp wordt ingeschakeld. Voor de mantelzorger is het lastig om een sociaal netwerk in stand te houden. Dit komt deels door tijdgebrek, maar het kan ook te maken hebben met de behoeftes van degene die zorg ontvangt. Als hij/zij liever geen 'vreemden' om zich heen heeft, kan het netwerk kleiner worden. Tegelijkertijd is het voor de mantelzorger zelf erg belangrijk om een netwerk te hebben van mensen die kunnen inspringen als dat nodig is. Veel mantelzorgers accepteren hun taak en hebben niet het gevoel mantelzorger te zijn. De cursussen en ontmoetingsochtenden van Servanda en MEE worden positief beoordeeld. Er wordt weinig gebruik gemaakt van professionele hulp. Dit heeft onder andere te maken met de lange wachtlijsten voor een intakegesprek of plaatsing in een opvang. Vanuit de inwoners wordt aandacht gevraagd voor de toename van dementie. Dit zal een impact op mantelzorgers en voorzieningen hebben. Vanuit het onderwijs wordt een beperkt burgerschap van leerlingen opgemerkt. Onder burgerschap vallen ook discriminatie, omgaan met het verleden en sociale cohesie. Hierbij kan ook gekeken worden naar de sterke sociale cohesie tussen bepaalde groepen en het reageren vanuit vooroordelen bij vakken als maatschappijleer.

Het onderwerp cultuur kwam niet voort uit de beschikbare cijfers en gegevens over het dorp. Vanuit diverse kanten werd dit als een gemis genoemd. Cultuur is lastig in cijfers te vatten. Cultuur omvat niet alleen de kunsten en sommige media, maar is de totale levensstijl van een samenleving: alles wat de mensen in die samenleving kenmerkt. Hun gewoonten, rituelen, kennis, techniek, materiele vormgeving en economisch leven. Cultuur heeft dus vele gezichten die op verschillende manieren ingevuld kan worden. Feit blijft dat in het dorp veel cultuur aanwezig is. Diverse organisaties dragen hier bij aan en werken hierbij vaak met elkaar samen. Het gaat vaak om kleine organisaties, met een groot beroep op vrijwilligers.

6 Maatschappelijke ondersteuning

Samenvatting Maatschappelijke ondersteuning

- **Clënten sociaal team:** bij het sociaal team in Hardinxveld-Giessendam zijn in 2015 407 aanvragen binnengekomen. Voor 379 personen is dienstverlening gestart; in 356 gevallen is een dossier aangemaakt. Een hoog aantal door onder andere de laagdrempeligheid en toegankelijkheid van het sociaal team en het feit dat er bij het sociaal team casussen zijn gemeld die niet meervoudig en/of multiprobleem zijn. In 2016 liggen de aantallen al beduidend lager.
- **Gebruik voorzieningen Wmo:** in Hardinxveld-Giessendam neemt het beroep op maatwerkarrangementen af; het gebruik in Hardinxveld-Giessendam ligt momenteel lager dan het landelijk gemiddelde, maar hoger dan het gemiddelde van de Drechtsteden; in Hardinxveld-Giessendam wordt minder beroep gedaan op hulpmiddelen en diensten en meer op hulp bij het huishouden; de tevredenheid van de cliënten in Hardinxveld-Giessendam over de Wmo-ondersteuning is groot en gemiddeld; ook over het effect van de ondersteuning is een meerderheid tevreden.
- **Minimabeleid:** in Hardinxveld-Giessendam zijn weinig huishoudens met een laag inkomen of een inkomen tot 110% van het sociaal minimum. Het aandeel lijkt, net als in de regio en heel Nederland, wel iets toe te nemen. er zijn in Hardinxveld-Giessendam relatief minder volwassenen en ouderen die enige of grote moeite hebben met rondkomen van het inkomen; ook dit aantal lijkt wel te groeien; in Hardinxveld-Giessendam wordt veel bijzondere bijstand verleent in de vorm van directe levensbehoeften, voorziening voor wonen en collectieve zorgverzekering
- **Schuldhelpverlening:** in Hardinxveld-Giessendam hebben in 2016 32 mensen zich aangemeld voor schulddienstverlening; eind 2016 liepen er 39 actieve trajecten schulddienstverlening/budgetbeheer
- **Ondersteuning asielgerechtigden:** eind 2016 hebben in Hardinxveld-Giessendam 58 asielzoekers een uitkering aangevraagd; de helft hiervan (51%) ontvangt een uitkering; zowel het aantal aanvragen voor een uitkering als het aantal uitkeringen onder asielzoekers groeit
- **Signalerend huisbezoek:** uit signalerend huisbezoek blijkt dat veel ouderen in Hardinxveld-Giessendam alleen wonen, in een huurhuis wonen, een mindere gezondheid hebben, het huishouden niet zelfstandig of met veel hulp doen en een matige tot slechte mobiliteit buitenhuis hebben; met de eenzaamheid en het financieel rondkomen valt de situatie mee van de ouderen in Hardinxveld-Giessendam

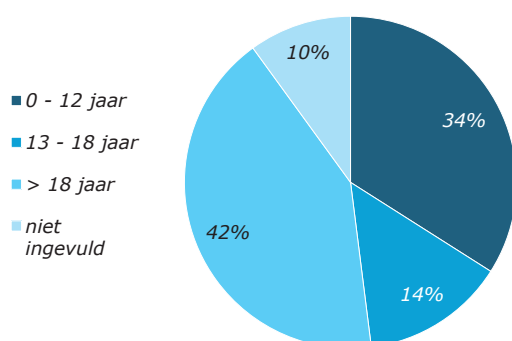
sterke punten	aandachtspunten
<i>grote tevredenheid Wmo-ondersteuning en effect ervan</i>	<i>groei van mensen die moeite hebben rond te komen van inkomen</i>
<i>weinig huishoudens met laag inkomen of inkomen tot 110% van het sociaal minimum</i>	

6.1 Clënten sociaal team

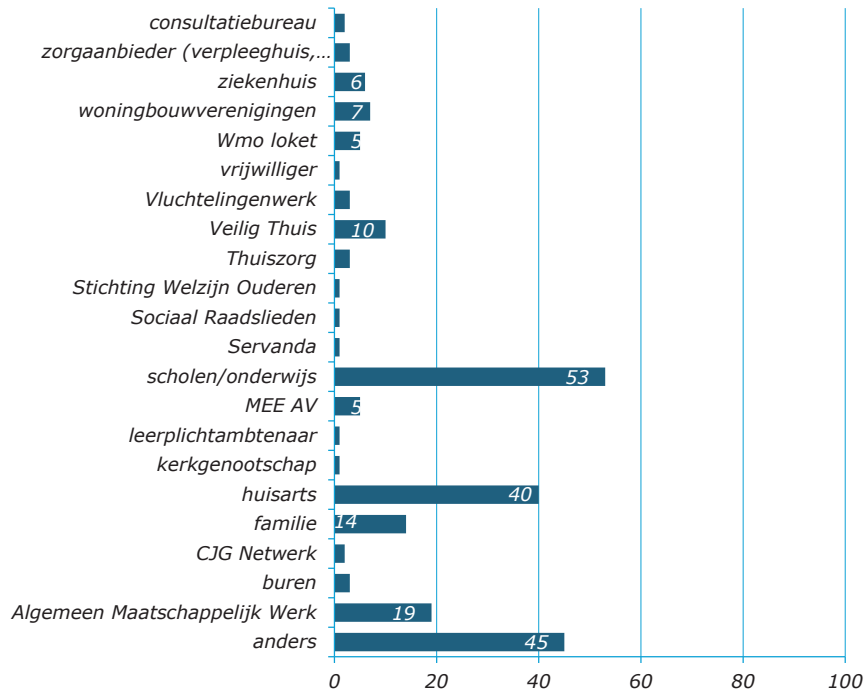
Op 1 januari 2015 is in Hardinxveld-Giessendam het sociaal team van start gegaan. Het sociaal team helpt inwoners die meervoudige en/of complexe problemen hebben en er zelf (tijdelijk) niet uitkomen. In het sociaal team zitten hulpverleners met verschillende achtergronden (o.a. wijkverpleegkundige, maatschappelijke werker, jeugdprofessional, cliëntondersteuner), bij elkaar. Het sociaal team moet ervoor zorgen dat het huishouden in de ondersteuningsvraag op een passende manier integraal geholpen wordt. Het sociaal team legt daarbij verbindingen en stemt af met de bestaande meldpunten en netwerken. Zij werkt vanuit het kantelingsprincipe: 'Keukentafel' gesprekken, Eigen Kracht en Sociale Netwerk Versterking.

In het eerste jaar zijn er bij het sociaal team 407 aanvragen binnengekomen, waarmee voor 379 personen dienstverlening is gestart. In 356 gevallen is een dossier aangemaakt. In 2016 waren dat er beduidend minder: 298 aanvragen voor 289 personen, 216 dossiers. Het hoge aantal in het eerste jaar komt door onder andere de laagdrempeligheid en toegankelijkheid van het sociaal team en het feit dat er toen bij het sociaal team casussen zijn gemeld die niet meervoudig en/of multiprobleem zijn. Bijna de helft van de cliënten betreft kinderen en jongeren. De meeste personen komen bij het sociaal team terecht via scholen en huisartsen.

Figuur 6.1 Clënten sociaal team naar leeftijd 2016

Figuur 6.2 Cliënten sociaal team naar verwijzing 2016

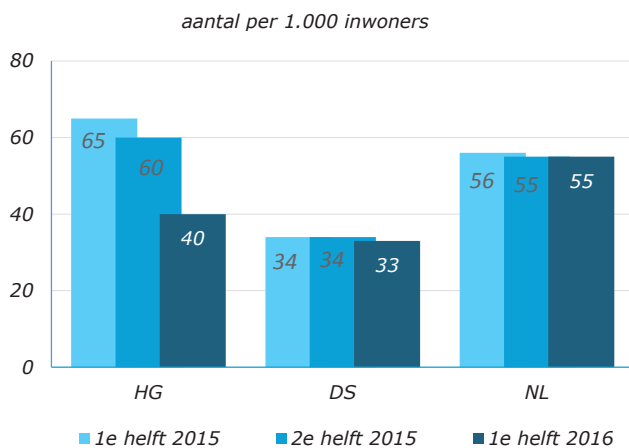
Bron: gemeente Hardinxveld-Giessendam (rapportage RIS Hardinxveld-Giessendam)

6.2 Gebruik voorzieningen Wmo

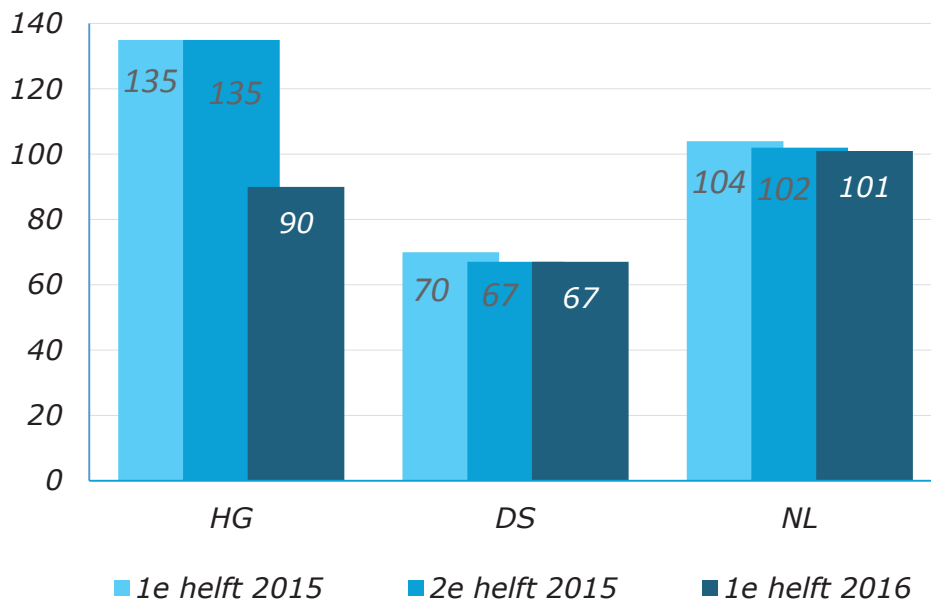
De gemeente biedt mensen met een ondersteuningsbehoefte diverse vormen van ondersteuning. De Wmo biedt hiervoor maatwerkarrangementen. Er zijn vier verschillende typen: hulpmiddelen en diensten, verblijf en opvang, ondersteuning thuis, hulp bij het huishouden. In Hardinxveld-Giessendam is het beroep op maatwerkarrangementen duidelijk afgenomen. Hierin wijkt Hardinxveld-Giessendam af ten opzichte van de Drechtsteden en Nederland (beide lichte daling). In Hardinxveld-Giessendam wordt minder beroep gedaan op hulpmiddelen en diensten, en meer op hulp bij het huishouden. In de Drechtsteden wordt overigens nog minder beroep gedaan op hulpmiddelen en diensten. Uit een cliëntervaringsonderzoek blijkt dat het merendeel van de cliënten in Hardinxveld-Giessendam van mening is dat de kwaliteit van de ondersteuning die zij krijgen goed is. De waardering over de kwaliteit van de ondersteuning is in Hardinxveld-Giessendam ongeveer net zo positief als in de referentiegroep.

In hetzelfde cliëntervaringsonderzoek is aan de cliënten ook gevraagd naar het ervaren effect van de ondersteuning. Een duidelijke meerderheid vindt dat zij door de ondersteuning de dingen beter kunnen doen, dat zich beter kunnen redden en een betere kwaliteit van leven hebben. Op het laatste aspect scoren de cliënten in Hardinxveld-Giessendam lager dan de cliënten in de referentiegroep.

Figuur 6.3 Maatwerkarrangement (per 1.000 inwoners en per 1.000 huishoudens)

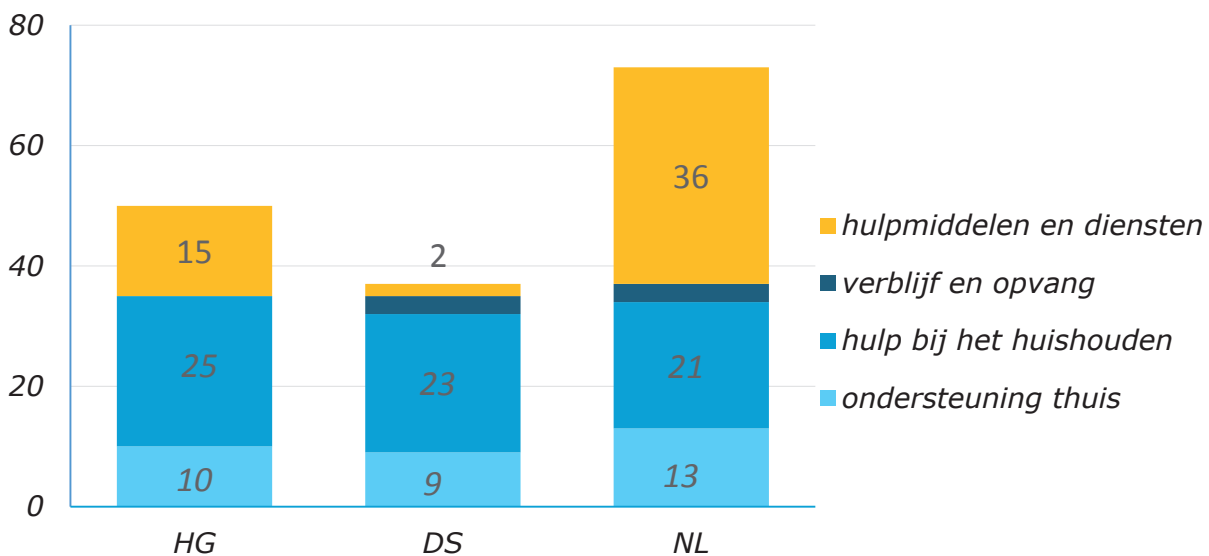

aantal per 1.000 huishoudens

Bron: WSJG

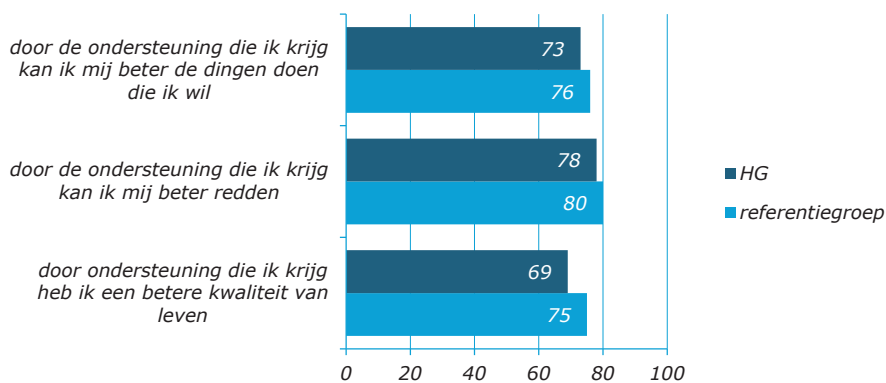
Figuur 6.4 Maatwerkarrangement naar type eerste half jaar 2016 (aantal per 1.000 inwoners)

Bron: WSJG

Figuur 6.5 Ervaren kwaliteit ondersteuning Wmo 2016 (% (helemaal) mee eens)

Figuur 6.6 Ervaren effect ondersteuning Wmo 2016 (% (helemaal) mee eens)

Bron: BMC

6.3 Minimabeleid en schuldhulpverlening

Hoe is het gesteld met de armoede in Hardinxveld-Giessendam? Hiervoor gaan we uit van het aantal huishoudens met een laag inkomen en het aantal huishoudens met een inkomen tot 110% van het sociaal minimum. Hardinxveld-Giessendam heeft weinig huishoudens die in armoede leven. Procentueel gezien neemt het aandeel huishoudens met een laag inkomen of een inkomen tot 110% van het sociaal minimum wel toe te nemen. Een ontwikkeling die ook is te zien in de regio (Stadsgewest Dordrecht) en in heel Nederland. In Hardinxveld-Giessendam neemt het aandeel volwassenen toe dat enige of grote moeite heeft om rond te komen. Dit aandeel is lager dan in de Drechtsteden en Zuid-Holland-Zuid. Bij de ouderen blijft het aandeel min of meer gelijk.

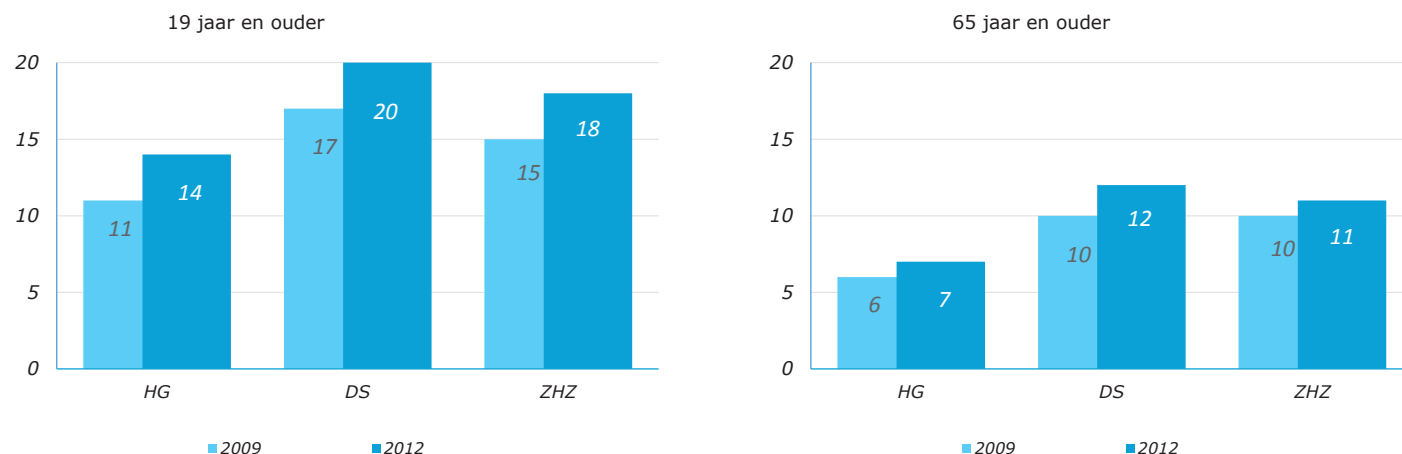
Tabel 6.1 Huishoudens met een lage inkomens

	huishoudens met een laag inkomen (tenminste 1 jaar)				huishoudens met inkomen tot 110% sociaal minimum (tenminste 1 jaar)			
	HG		SG Dordrecht	NL	HG		SG Dordrecht	NL
	aantal	%	%	%	aantal	%	%	%
2012	300	4,1	8,1	9,5	400	6,0	10,4	11,7
2013	300	4,8	9,0	10,4	400	6,4	11,0	12,2
2014	300	4,5	8,9	10,1	400	6,5	11,3	12,4

Toelichting: SG (Stadsregio) Dordrecht is gelijk aan de Drechtsteden én Hardinxveld-Giessendam

Bron: CBS

Figuur 6.7 Enige of grote moeite hebben met rondkomen van het inkomen (%)

Bron: DG&J

Tabel 6.2 geeft de aantallen van de bijzondere bijstand in Hardinxveld-Giessendam en de regio. In Hardinxveld-Giessendam wordt veel bijzondere bijstand verleent in de vorm van directe levensbehoeften, voorziening voor wonen en collectieve zorgverzekering.

In Hardinxveld-Giessendam hebben in 2016 32 mensen zich aangemeld voor schulddienstverlening. Eind 2016 liepen er 39 actieve trajecten schulddienstverlening/budgetbeheer. Cijfers van eerdere jaren zijn op gemeenteniveau niet beschikbaar.

Tabel 6.2 Bijzonder bijstand 2016

	HG		totaal RDS	
	aantal	%	aantal	%
directe levensbehoeften	128	4,2	585	1,6
voorziening voor het huishouden	0	0	26	0,1
voorziening voor wonen	73	2,4	686	1,9
voorziening voor opvang	11	0,4	94	0,3
kosten maatschappelijke zorg	810	26,7	10.597	29,7
financiële transacties	237	7,8	4.343	12,2
uitstroombestemming	2	0,1	12	0,0
medische dienstverlening	4	0,1	27	0,1
overige kosten	2	0,1	48	0,1
individuele inkomensvoorslag	73	2,4	963	2,7
individuele studietoelage	0	0	2	0,0
collectieve zorgverzekering	1.698	55,9	18.328	51,3
totaal bijzondere bijstand minimabeleid	3.038	100	35.711	100

Bron: Avres

De (kleine) toename van huishoudens met een laag inkomen wordt toegeschreven aan de economische crisis. De afgelopen jaren zijn weinig nieuwe woningen gebouwd, waardoor veel hoogopgeleide jongeren uit Hardinxveld-Giessendam vertrokken zijn. Het aandeel huishoudens met een laag inkomen blijft laag ten opzichte van de regio. Dit kan onder andere te maken hebben met het lage aantal echtscheidingen. Een echtscheiding kan een groter risico opleveren op financiële problemen. Veel financiële problemen worden binnen families opgelost. De werkloosheid is laag, waardoor er minder mensen met een laag inkomen zijn. Er wordt nu een grens van 110% van het sociaal minimum gehanteerd bij de meting. Sommige inwoners bepleiten deze grens te verhogen naar 120%, zoals ook in veel omliggende gemeenten wordt gedaan. De mensen met een inkomen tussen 110 en 120% vallen vaak net buiten alle regels voor diverse toeslagen en hebben daardoor al snel minder te besteden dan de mensen onder de 110% grens. Verder dient er aandacht te zijn voor het probleem van stille armoede: misschien komt dit vaker voor dan wordt gedacht.

6.4 Ondersteuning asielgerechtigden

Per 31 december 2016 hebben in Hardinxveld-Giessendam 58 asielzoekers een uitkering aangevraagd. Op datzelfde moment ontvangt de helft hiervan (51%) een uitkering. Zowel het aantal aanvragen voor een uitkering als het aantal uitkeringen onder asielzoekers groeit.

6.5 Signalerend huisbezoek

In 2014 en 2015 zijn inwoners van 78 jaar en ouder in Hardinxveld-Giessendam geïnterviewd in het kader van het project 'Signalerend Huisbezoek'. Doel van deze interviews is om informatie te verkrijgen over de leefsituatie van ouderen en de daarin ervaren problematiek. Tevens wordt beoogd ouderen op te sporen die problemen ervaren in hun situatie en oplossingen te bieden door bijvoorbeeld gebruik te maken van bestaande voorzieningen. Hieronder enkele uitkomsten. Uit het signalerend huisbezoek blijkt dat de ouderen in Hardinxveld-Giessendam uit relatief veel alleenwonenden bestaan, zijn vaak woonachtig in een huurhuis, hebben een mindere gezondheid, wordt het huishouden vaak niet zelfstandig of met veel hulp gedaan, is de mobiliteit buitenhuis van veel ouderen matig tot slecht. Met de eenzaamheid en het rondkomen valt de situatie van de ouderen in Hardinxveld-Giessendam mee ten opzichte van die in de hele provincie.

Tabel 6.3 Enkele uitkomsten signalerend huisbezoek ouderen 2013-2015

	2013		2014		2015	
	HG	ZHZ	HG	ZHZ	HG	ZHZ
% alleenwonend	49	45	53	47	53	48
% wonend in huurwoning	65	59	65	59	67	62
% matig gezond tot zeer ongezond	33	25	34	25	36	26
% huishouden wordt niet zelfstandig gedaan	15	7	9	7	7	9
of met veel hulp	17	13	18	14	22	14
% mobiliteit buitenshuis matig tot slecht	39	23	37	25	44	27
% (af en toe) eenzaam	23	29	27	30	28	30
% kan min of meer (of niet) rondkomen	7	10	7	12	10	11
aantal interviews	261		281		264	

Bron: Servanda Stichting Welzijn

7 Wonen en leefomgeving

Samenvatting Wonen en leefomgeving

Woningvoorraad: er staan in Hardinxveld-Giessendam relatief veel koopwoningen en eengezinswoningen (rij-hoek, 2[^]1 kap/geschakeld en vrijstaande woningen); gemiddelde WOZ-waarde ligt boven het Nederlands gemiddelde; relatief veel huurwoningen vallen onder de goedkope of betaalbare categorie tot 587 euro per maand en hebben een relatief hoge kwaliteit (meer huurpunten dan gemiddeld)

Doelgroepen: aantal huishoudens dat qua inkomen tot de doelgroep van volkshuisvestingsbeleid behoort is met 39% van de huishoudens lager dan gemiddeld in Nederland; aantal huishoudens met een betaalrisico is als gevolg van de relatief gunstige huurprijs lager dan in Nederland; aantal huishoudens met huurtoeslag ligt in Hardinxveld-Giessendam ruim lager dan in Nederland (26% ten opzichte van 39%)

Woningbehoefte, vergrijzing: als gevolg van generatiewisseling neemt de vraag van senioren naar koopwoningen toe (appartement of grondgebonden); meerderheid van de senioren van 70 jaar en ouder kiest echter nog steeds voor een huurwoning

Leefomgeving: inwoners geven een 7,6 voor de leefbaarheid, dat is iets hoger dan het gemiddelde van Nederland; in Hardinxveld-Giessendam is er relatief weinig sociale overlast én fysieke verloedering; van verkeer heeft 36% veel overlast in de buurt, dat is hoger dan in Nederland (30%)

sterke punten	aandachtspunten
woningvoorraad telt relatief veel koopwoningen met een WOZ-waarde iets hoger dan het Nederlands gemiddelde	van verkeer heeft 36% veel overlast in de buurt; dat is hoger dan in Nederland
huurwoningen van Omnivera/GWZ hebben juist een iets lagere huurprijs dan het Nederlands gemiddelde en een hogere kwaliteit (in huurpunten)	gezien de toename van het aantal ouderen, het beleid "langer thuis wonen", extramuralisering en "het scheiden van wonen en zorg" neemt de vraag naar verzorgd wonen toe
aantal huishoudens met huurtoeslag ligt in Hardinxveld-Giessendam ruim lager dan in Nederland (26% ten opzichte van 39%).	de extramuralisering gaat ook zorgen voor een groter beroep op de woningmarkt door specifieke groepen met ondersteuningsvraag; het is daarom belangrijk de ontwikkeling van huisvesting van bijzondere doelgroepen, zoals toegelaten statushouders en cliënten voor beschermd wonen en maatschappelijke opvang te volgen, om tijdig op een toename in de huisvestings- en ondersteuningsvraag te kunnen inspelen
de leefomgeving wordt goed beoordeeld	

7.1 Woningvoorraad

Per 1-1-2017 staan er in Hardinxveld-Giessendam 7.211 woningen. Hiervan is 63% een koopwoning. De huurwoningen zijn grotendeels in bezit van Omnivera/GWZ, de corporatie. In de Drechtsteden is 57% een koopwoning. Hardinxveld-Giessendam heeft relatief veel grondgebonden, oftewel eengezinswoningen (vrijstaande woningen, 2[^]1 kap/geschakelde woningen en rij-hoekwoningen), in totaal 77% van de voorraad. In de Drechtsteden is dit 63%

Tabel 7.1 Ontwikkeling woningvoorraad

	woning voorraad per 1-1	toevoeging door nieuwbouw	saldo van toevoegingen min de sloop en administratieve onttrekkingen
2012	7.012	20	35
2013	7.047	15	11
2014	7.058	20	15
2015	7.073	54	57
2016	7.130	98	81

Bron: CBS

Tabel 7.2 Kenmerken woningvoorraad in Hardinxveld-Giessendam (eigendom en type) 1-1-2016

	aantal	aandeel	Drechtsteden
koop grondgebonden	4.162	58	46
koop appartement	320	5	11
corporatie huur grondgebonden	1.057	15	10
corporatie huur appartement	1.048	15	21
particuliere verhuurder grondgebonden	342	5	5
particuliere verhuurder appartement	154	2	7
onbekend	47	-	-
totaal	7.130	100	100

Bron: Gemeente Hardinxveld-Giessendam

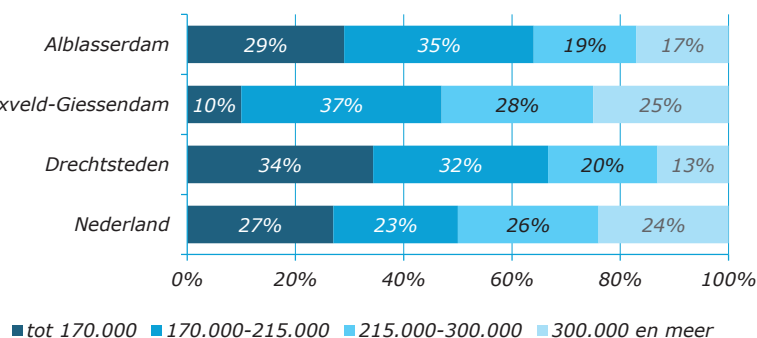
Tabel 7.3 Kenmerken woningvoorraad in Hardinxveld-Giessendam (type uitgebreid) 1-1-2016

	aantal	aandeel	Drechtsteden
vrijstaand	1.109	16	4
2^1 kap/geschakeld	1.358	19	8
rij-hoekwoning	2.955	42	50
appartement	1.586	22	38
overig	75	1	0
onbekend	47	-	
totaal	7.130	100	100

Bron: Gemeente Hardinxveld-Giessendam

De verkoopprijzen van bestaande koopwoningen liggen in Hardinxveld-Giessendam op het Nederlands gemiddelde (229.230 t.o.v. 230.000 euro). Dat is 18% hoger dan het gemiddelde van de Drechtsteden. De gemiddelde WOZ-waarde is 217.000 euro, hetgeen iets hoger is dan het Nederlands gemiddelde van 211.000 euro en aanzienlijk hoger is dan het gemiddelde in de Drechtsteden. Dit wordt ook weerspiegeld in de verdeling van de WOZ-waarde van koopwoningen. In Hardinxveld-Giessendam zijn in vergelijking met het Nederlands gemiddelde relatief weinig goedkope koopwoningen, maar wel veel betaalbare koopwoningen met een waarde tot maximaal 215.000 euro.

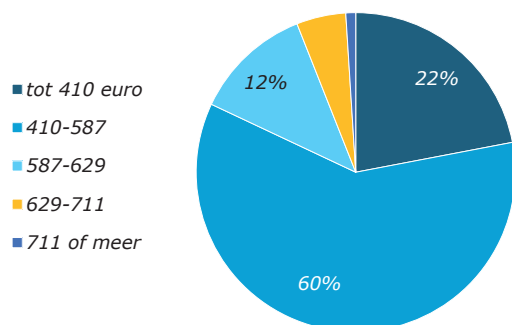
Figuur 7.1 Verdeling WOZ-waarde van koopwoningen 1-1-2016

Bron: Waarstaatjegemeente.nl

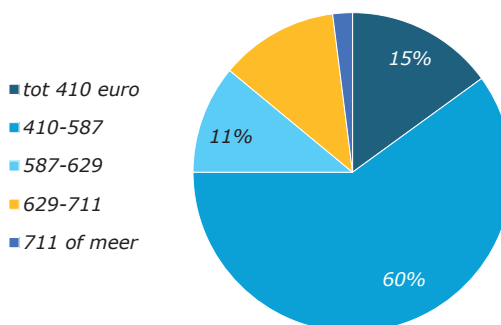
Het grootste deel van de huurwoningen van Omnivera/GWZ heeft een huurprijs tot aan de 1e aftoppingsgrens, dat is 587 euro per maand (prijspeil 1-1-2016). De gemiddelde huur van 481 euro is lager dan die in Nederland (508 euro) en in Drechtsteden.

Figuur 7.2 Bezit Omnivera/GWZ naar huurprijs per 1-1-2016

Bron: Waarstaatjegemeente.nl

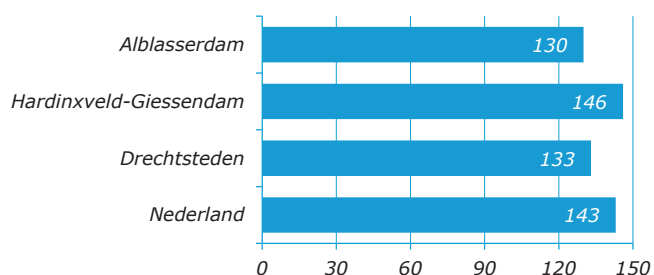
Bezit corporaties Drechtsteden

Bron: OCD, Woonmonitor Drechtsteden 2016

Waar de kwaliteit in Nederland gemiddeld 143 bedraagt, ligt dit in Hardinxveld-Giessendam iets hoger, namelijk op 146 en in de regio Drechtsteden lager.

Figuur 7.3 De kwaliteit van de huurwoningen van corporaties kunnen we aflezen aan het aantal toegekende huurpunten

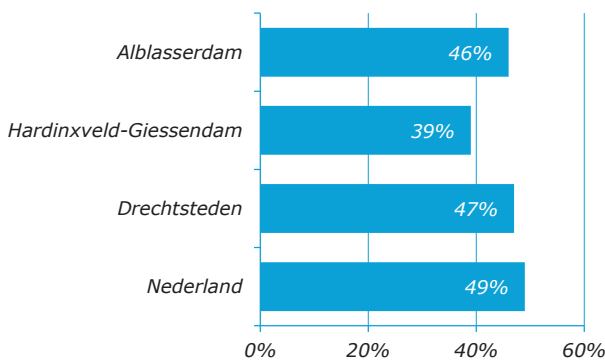
Bron: Waarstaatjegemeente.nl

Inwoners geven aan dat binnen de woningvoorraad vooral behoefte is aan goedkope woningen of appartementen, bijvoorbeeld voor starters. Het blijkt nu moeilijk te zijn voor de jeugd om een toekomst op te bouwen binnen het dorp. De jongeren zijn wel bereid om te sparen om een huis te kopen. Er blijken mensen te zijn weggetrokken, omdat er jaren niet gebouwd mocht worden. Ook is er sprake van te weinig doorstroom in de woningen. Het wonen in de gemeente Hardinxveld-Giessendam wordt gewaardeerd als 'echt dorps' met redelijk goede voorzieningen, zoals de stations en een bibliotheek. Hoewel er vooral behoefte is aan goedkope woningen, wordt ook het tegenovergestelde aangegeven: de inwoners verdienen gemiddeld meer en wonen in duurdere woningen. De woningcorporatie geeft aan dat er in de gemeente sprake is van een relatief lage huur. Voor de toekomst wordt verwacht dat er meer alleenstaanden en huishoudens met lagere inkomens zullen komen. Duurzaamheid wordt een belangrijk onderwerp. Zo gaat steeds meer aandacht naar de energiezuinigheid van woningen, waardoor de woonlasten belangrijker worden dan de huurlasten. De woningmarkt is ontspannen, binnen een halfjaar komen mensen in aanmerking voor de gewenste woning.

7.2 Doelgroepen

Het gemiddeld inkomen ligt in Hardinxveld-Giessendam hoger dan in Nederland (zie demografische gegevens). In Nederland behoort bijna de helft van de huishoudens tot de doelgroep. In Hardinxveld-Giessendam is dat duidelijk lager 39%. Het aandeel huishoudens met een laag inkomen met 4,3% duidelijk lager dan het Nederlands gemiddelde van 11,6%.²

Figuur 7.4 Het aandeel huishoudens dat op basis van hun inkomen tot de doelgroep van het beleid behoort

Bron: CBS, RIO en Waarstaatjegemeente.nl

Naar verwachting zal de doelgroep in Hardinxveld-Giessendam toenemen naar 45%, waarbij een toenemend deel (ouderen) in een koopwoning zal wonen. De voorraad woningen in de sociale huursector zal met ongeveer 400 moeten toenemen.³

Een positief gevolg van de gunstige huurprijs en de relatief kleinere doelgroep is dat het aantal huishoudens in de huursector met een betaalrisico⁴ lager is dan gemiddeld (8% in Hardinxveld-Giessendam ten opzichte van 15% in Nederland). De dure scheefheid: het aantal huishoudens dat in verhouding tot het inkomen te duur woont is relatief laag (in Hardinxveld-Giessendam 7% ten opzichte van 12% in Nederland). 70% van de huishoudens in een woning van Omnivera/GWZ woont passend qua inkomen.

Een ander gevolg van de gunstige huurprijs en de relatief kleinere doelgroep is dat het aantal huishoudens dat in verhouding tot het inkomen te goedkoop woont hoger is dan gemiddeld (in Hardinxveld-Giessendam 23% ten opzichte van 14% in Nederland).

Het aantal huishoudens met huurtoeslag ligt in Hardinxveld-Giessendam ruim lager dan in Nederland (26% ten opzichte van 39%) (Bron: Huurtoeslag in cijfers, 2013).

7.3 Woningbehoefte en vergrijzing

De vergrijzing heeft grote impact op de woningmarkt. De verwachting is dat de trend om langer thuis te wonen in de komende decennia zal doorzetten. Met de vergrijzing neemt het aantal alleenwonende ouderen de komende jaren duidelijk toe. Zijn er straks voldoende toegankelijke woningen? Of volstaat de huidige voorraad?

De corporatie Omnivera/GWZ heeft op dit moment 399 seniorenwoningen en 11 mindervalidenwoningen en daarnaast zijn er nog 150 verhuur/zorgeenheden in 4 zorgcomplexen/zorggebouwen. Bij nieuwbouw en renovatie zet Omnivera/GWZ in op het Woonkeurlabel, een label waarmee de mate van levensloopbestendigheid wordt aangeduid. In 2015 is een vijfde van de woningen van Omnivera/GWZ verhuurd aan een 65+ huishouden waarbij 60% aan een alleenstaande.

Woningbehoefte statushouders

² Het percentage huishoudens in de gemeente dat landelijk behoort tot de laagste 10%, Bron: CBS, regionaal inkomens Onderzoek (RIO)

³ Zie rapport de volkshuisvestelijke opgave van RIGO dat in de loop van 2017 verschijnt

⁴ Een huishouden heeft een betaalrisico indien het netto besteedbaar inkomen te laag is om aan alle uitgaven te voldoen. De uitgaven van een huishouden bestaan uit woonlasten en overige uitgaven. De woonlasten zijn samengesteld uit de netto huurprijs, de kosten voor energie en waterverbruik en de uitgaven aan openbare lichamen. De overige uitgaven zijn bepaald in overleg met Nibud en hebben betrekking op het bedrag dat huishoudens minimaal moeten uitgaven om in de basisbehoeften (voeding, eten etc.) te voorzien. Bron: CBS/WSW-Lokale Monitor Wonen (bewerking ABF), waarstaatjegemeente.nl

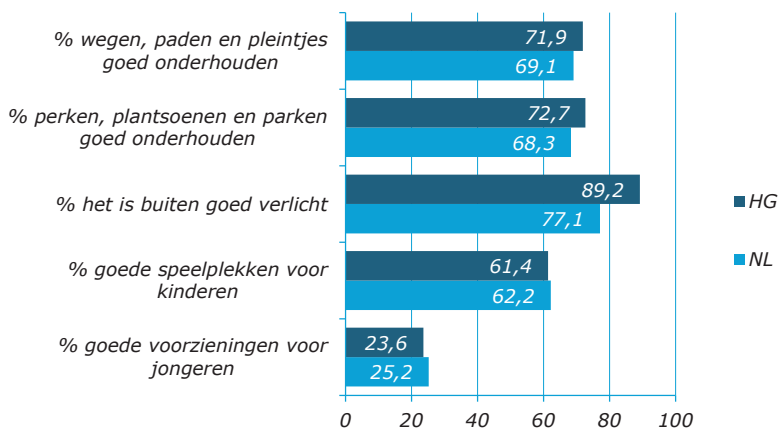
De instroom van asielzoekers in Nederland en taakstellende verdeling van toegelaten statushouders over de gemeenten heeft met name in 2016 geleid tot verdubbeling van de huisvesting van toegelaten personen in Hardinxveld-Giessendam. Op het gebied van wonen en integratie hebben de gemeente en corporatie Omnivera/GWZ een convenant afgesloten.⁵

7.4 Leefomgeving

Inwoners van Hardinxveld-Giessendam beoordelen de leefbaarheid met het rapportcijfer 7,6, ten opzichte van 7,4 in Nederland.⁶

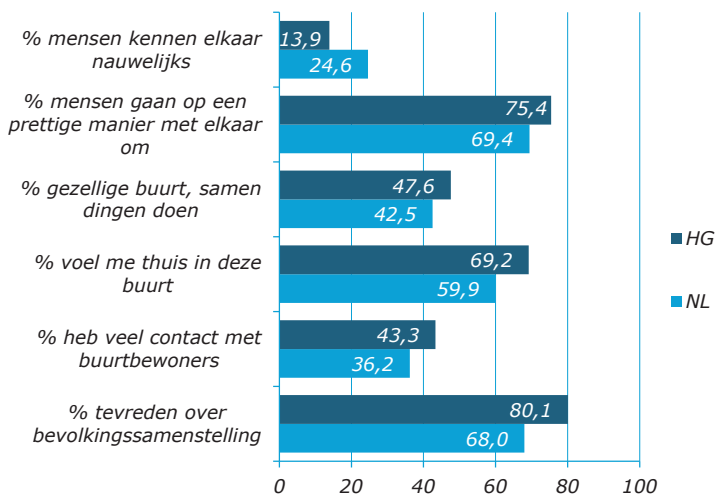
In de Veiligheidsmonitor is door middel van een aantal stellingen gevraagd naar hun mening over fysieke voorzieningen in hun woonbuurt. Hoe hoger de score, hoe positiever men is. De scores in Hardinxveld-Giessendam zijn vergelijkbaar met die in Nederland. Het oordeel over de voorzieningen voor jongeren is (zoals in geheel Nederland) het minst positief. Ook de sociale cohesie tussen de bewoners is in de Veiligheidsmonitor door middel van stellingen onderzocht. De sociale cohesie is in Hardinxveld-Giessendam hoger dan in Nederland.

Figuur 7.5 Fysieke voorzieningen in de buurt 2015

Bron: Veiligheidsmonitor, % dat het (helemaal mee eens is)

Figuur 7.6 Sociale cohesie in buurt 2015

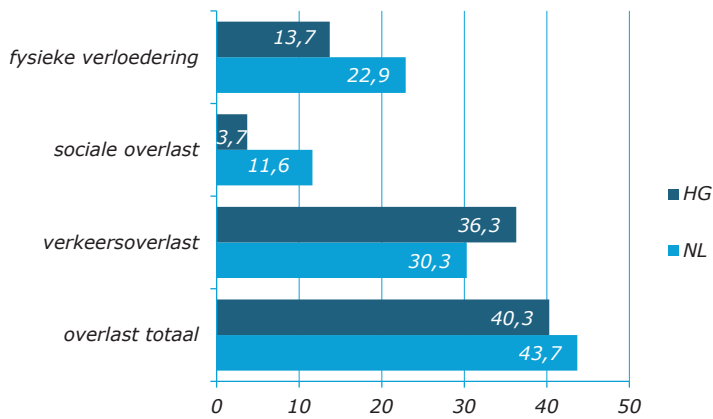
Bron: Veiligheidsmonitor, % dat het (helemaal mee eens is)

In de Veiligheidsmonitor zijn dertien verschillende vormen van overlast bevraagd. Deze zijn samengevoegd in drie subgroepen en in een categorie voor overlast in het totaal. Voor deze vier categorieën is een percentage berekend. Dit percentage staat voor de mensen die in de desbetreffende categorie op één of meer vormen van overlast aan hebben gegeven veel overlast te ervaren.

⁵ Zie gemeente Hardinxveld-Giessendam, integratie en participatie vergunning houders, 2016

⁶ Bron: Veiligheidsmonitor, benchmarkrapport voor Hardinxveld-Giessendam

Figuur 7.7 Overlast in buurt 2015

Bron: Veiligheidsmonitor, % dat aangeeft veel overlast te ervaren op één of meer vormen van overlast (zie ook tekst hierna)

Terwijl 23% van de Nederlanders veel overlast van fysieke verloedering in de buurt ervaart (zoals hondenpoep), is dat in Hardinxveld-Giessendam beduidend lager, namelijk 14%. In Nederland ervaart 12% veel sociale overlast in de buurt (zoals van buurtbewoners, rondhangende jongeren of drugs). Dit is in Hardinxveld-Giessendam beduidend lager, namelijk 4%. Wat dit betreft is Hardinxveld-Giessendam een positieve gemeente (weinig overlast en weinig ervaren verloedering). Wel wordt door inwoners van Hardinxveld-Giessendam relatief veel verkeersoverlast ervaren, zoals door te hard rijden en parkeerproblemen.

Op het gebied van verkeersveiligheid zien de inwoners nog knelpunten: slecht zicht, druk verkeer, verkeersborden zijn niet goed zichtbaar, auto's rijden te hard, op sommige plaatsen is er weinig ruimte om te fietsen en de smalle straatjes vormen een probleem: vooral met het vrachtverkeer kunnen fietsers er nauwelijks tussendoor. Toch klinken er ook positieve geluiden: auto's zouden op de dijk minder hard rijden en de kruispunten zijn overzichtelijker geworden.

8 Leefbaarheid, veiligheid en criminaliteit

- **Leefbaarheid:** inwoners van Hardinxveld-Giessendam zijn in 2015 positiever over de leefbaarheid in de buurt dan in 2013; de kwaliteit van de fysieke voorzieningen wordt in 2015 beter beoordeeld van de inwoners dan in 2013 (+0,5 punt) en over de buurtontwikkeling zijn inwoners gunstiger gestemd
- **Veiligheidsbeleving:** de veiligheidsbeleving van inwoners van Hardinxveld-Giessendam is tussen 2013 en 2015 verbeterd en krijgt het rapportcijfer 7,7; alleen de perceptie van criminaliteit in de buurt is iets verslechterd
- **Overlast:** inwoners van Hardinxveld-Giessendam ervaren in 2015 ten opzichte van 2013 minder overlast van fysieke verloedering (-12,7%) en minder sociale overlast (-6,3%)
- **Slachtofferschap:** is in Hardinxveld-Giessendam gedaald van 15% naar 12,9% tussen 2013 en 2015; deze trend volgt de ontwikkeling van het geregistreerd aantal misdrijven bij de politie-eenheid Rotterdam; zowel het zelf gerapporteerde slachtofferschap als de politieregistratie (zie onderdeel geregistreerde criminaliteit) duiden op een daling van criminaliteit in Hardinxveld-Giessendam

sterke punten	aandachtspunten
<i>inwoners zijn positief over de leefbaarheid in de buurt en de kwaliteit van fysieke voorzieningen</i>	<i>alle geregistreerde misdrijven en incidenten hebben de aandacht; opvallend in 2016 is dat het aantal diefstallen van brom-, snor en fietsen is toegenomen</i>
<i>veiligheidsbeleving is relatief hoog en verbeterd ten opzichte van 2013</i>	
<i>inwoners zijn minder overlast gaan ervaren (waaronder ook verkeersoverlast)</i>	
<i>slachtofferschap is gedaald: zowel het zelf gerapporteerde slachtofferschap als de politieregistratie</i>	

8.1 Leefbaarheid, veiligheid en criminaliteit

Tabel 8.1 Leefbaarheid

	indicatoren	2013	2015	ontwikkeling 2013-2015
<i>rapportcijfer leefbaarheid woonbuurt</i>	<i>cijfer (1-10)</i>	7,5	7,6	+0,1
<i>kwaliteit fysieke voorzieningen</i>	<i>score (0-10)</i>	6,0	6,5	+0,5
<i>sociale cohesie</i>	<i>score (0-10)</i>	6,7	6,6	-0,1
<i>ontwikkeling buurt</i>	<i>% buurt vooruit</i>	6,3%	9,4%	+3,1%
	<i>% buurt achteruit</i>	10,3%	7,0%	-3,3%

Bron: VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (VAR)

Tabel 8.2 Veiligheidsbeleving

	indicatoren	2013	2015	ontwikkeling 2013-2015
<i>rapportcijfer veiligheid woonbuurt</i>	<i>cijfer (1-10)</i>	7,5	7,7	+0,2
<i>onveiligheidsgevoel in eigen buurt</i>	<i>% wel eens onveilig</i>	12,2%	8,3%	-3,9%
<i>onveiligheidsgevoel algemeen</i>	<i>% wel eens onveilig</i>	33,8%	25,6%	-8,2%
<i>perceptie criminaliteit in de buurt</i>	<i>% veel criminaliteit</i>	1,2%	1,8%	+0,6%
<i>Perceptie woninginbraak</i>	<i>% kans heel groot</i>	7,6%	5,6%	-2,0%

Bron: VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (VAR)

Tabel 8.3 Overlast

	indicatoren	2013	2015	ontwikkeling 2013-2015
<i>fysieke verloedering</i>	<i>% veel overlast</i>	26,4%	13,7%	-12,7%
<i>sociale overlast</i>	<i>% veel overlast</i>	10,0%	3,7%	-6,3%
<i>- waarvan door rondhangende jongeren</i>	<i>% veel overlast</i>	3,9%	1,4%	-2,5%
<i>verkeersoverlast</i>	<i>% veel overlast</i>	36,5%	36,3%	-0,2%

Bron: VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (VAR)

Tabel 8.4 Slachtofferschap

	indicatoren	2013	2015	ontwikkeling 2013-2015
<i>slachtofferschap totaal (excl. cybercrime)</i>	<i>% slachtoffer</i>	15,0%	12,9%	-2,1%
<i>slachtofferschap geweldsdelicten</i>	<i>% slachtoffer</i>	1,5%	1,5%	=
<i>slachtofferschap vermogensdelicten</i>	<i>% slachtoffer</i>	10,9%	6,9%	-4,0%
<i>slachtofferschap vernielingen</i>	<i>% slachtoffer</i>	3,0%	6,1%	+3,1%
<i>slachtofferschap cybercrime</i>	<i>% slachtoffer</i>	10,9%	8,1%	-2,8%

Bron: VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (VAR)

Het beeld over de leefbaarheid is divers. Aan de ene kant zijn er voldoende plekken voor de jeugd met o.a. een skatebaan, basketbalveld, voetbalkooi en klimrekken. Gewaardeerd wordt dat alles dichtbij elkaar zit. Daarnaast wordt ook de rust, natuur, het dorpse karakter en de gezellige sfeer op straat erg gewaardeerd. Ook het feit dat mensen voor elkaar klaar staan is een pluspunt in de gemeente. Tegelijkertijd geven anderen aan dat de voorzieningen vooral afgestemd zijn op jongere kinderen. Kinderen in de leeftijd van 13 tot 17 jaar zouden niet genoeg hangplekken hebben of plekken om 's avonds naartoe te gaan. Zij zouden dit nu veelal buiten de gemeentegrenzen moeten zoeken. Vooral in de winters zou er te weinig te doen zijn. Verder is er behoefte aan meer winkels, terrasjes en restaurants.

Een verklaring voor de verbetering op het gebied van veiligheidsbeleving wordt gezocht in de verplichte sluitingstijden van de horeca en het instellen van buurttoezicht. Het buurttoezicht is herkenbaar aanwezig, deze zichtbaarheid is belangrijk voor een positief veiligheidsgevoel. Ook openbare verlichting helpt bij het verbeteren van het veiligheidsgevoel. Mensen voelen zich over het algemeen ook 's avonds veilig op straat. In het algemeen geldt dat voor (het gevoel van) veiligheid sociale controle belangrijk is. In het dorpse Hardinxveld-Giessendam is de sociale controle sterk. Dit is ook de invloed van de omgeving, er is meer betrokkenheid bij elkaar. Kerken kunnen hier ook een rol in spelen. Het huisvesten van statushouders in seniorencomplexen zou het veiligheidsgevoel juist negatief beïnvloeden. Er zijn te weinig senioren om de seniorencomplexen te vullen en daarom is er een keuze gemaakt om hierin statushouders te plaatsen. De oudere inwoners voelen zich nu minder veilig vanwege het geluidsoverlast en het horen van andere talen. Vaak is er een verschil in beleving tussen wijken die dicht bij de snelweg liggen en de wijken die daar verder vandaan zijn gelegen. Veel inbraken gebeuren op plaatsen waar de daders snel weg kunnen komen. Dit was bijvoorbeeld te zien bij de oplevering van de nieuwe op- en afritten in West, het aantal diefstallen steeg daar. Dit kan leiden tot een groter gevoel van onveiligheid bij mensen die dichtbij de snelweg wonen. Door de nieuwbouw zou de fysieke verloederings zijn afgenomen.

8.2 Jeugdcriminaliteit

Bureau Halt

Halt staat letterlijk voor 'Het ALternatief'. Bureau Halt zorgt, op het snijvlak van repressie en preventie van jeugdcriminaliteit, voor bewustwording en gedragsbeïnvloeding van jeugdigen en hun ouders/opvoeders. Als rechtspersoon met een wettelijke taak levert Halt kortlopende, laagdrempelige interventies ter voorkoming, bestrijding en bestraffing van jeugdcriminaliteit. Jeugdigen van 12 tot 18 jaar krijgen de mogelijkheid om recht te zetten wat zij fout deden, zonder dat zij meteen een strafblad krijgen. Hiertoe voeren zij een leer- en /of werkstraf uit, bieden excuses aan en vergoeden de schade aan de benadeelde.

Het doel is het terugdringen van jeugdcriminaliteit en zo een bijdrage leveren aan een veilige en leefbare samenleving (bron: www.halt.nl). Bureau Halt werkt veelvuldig samen met ouders/opvoeders, docenten, politie en andere professionals die een grote invloed hebben op de ontwikkeling van het normbesef en gedragsbewustzijn bij jeugdigen. Bij een vermoeden van achterliggende problemen verwijst Halt door naar de jeugdhulpverlening.

In 2015 zijn in Hardinxveld-Giessendam 11 jeugdigen door de politie verwezen naar Bureau Halt.

Het aantal verwijzingen naar bureau HALT is ten opzichte van 2014 gedaald (-16). De sterkste dalingen waren er in het aantal verwijzingen voor vuurwerkovertradingen (-8) en bij baldadigheid (-4).

Tabel 8.5 Aantal verwijzingen naar bureau Halt 2013-2016

	2013	2014	2015	2016
aantal verwijzingen	17	27	11	18

Jeugdoverlast

Bij jeugdoverlast gaat het om de beleving van mensen. Een subjectief gevoel, dat niet perse hoeft overeen te stemmen met het objectieve aantal strafbare feiten. In Hardinxveld-Giessendam zijn in 2016 58 meldingen van jeugdoverlast gedaan bij de politie. Het aantal meldingen is in de loop der jaren afgenomen. Het aandeel meldingen van jeugdoverlast in Hardinxveld-Giessendam ligt lager dan in de regio Alblasterwaard/Vijfheerenlanden en in Zuid-Holland Zuid.

8.3 Geregistreeerde criminaliteit

Zowel het aantal **meldingen** als het aantal **incidenten** is in de afgelopen jaren afgenomen. Zo halveerde het aantal inbraken. Uitzondering is het aantal diefstallen van brom-, -, snor- fietsen, dat nam toe van 24 in 2013 tot 47 in 2016. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat steeds meer reizigers met de fiets naar de treinstations gaan. Het kan ook zijn dat het -gezien het toenemend gebruik- om elektrische fietsen gaat. De meldingsbereidheid en het verzekeringsbelang bij diefstal van een elektrische fiets is namelijk veel hoger dan bij een gewone fiets.

Het aantal geregistreeerde overlastincidenten neemt vanaf 2014 af, waaronder die verband houden met verkeersoverlast.

Tabel 8.6 Aantal geregistreeerde misdrijven Hardinxveld Giessendam 2013-2016

	2013	2014	2015	2016
diefstal/inbraak woning/box/garage/schuur/tuinhuis	60	55	41	31
bedreiging/mishandeling	24	32	39	19
diefstal uit/van motorvoertuigen	51	29	72	39
diefstal van brom-, snor-, fietsen	24	34	18	47
vernietiging c.q. zaakbeschadiging	82	70	50	52
drugshandel	7	5	3	11
huiselijk geweld	5	8	13	3
totaal	253	233	236	202

Bron: VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (VAR)

Tabel 8.7 Aantal geregistreerde incidenten Hardinxveld Giessendam 2013-2016

	2013	2014	2015	2016
drugs/drankoverlast	6	17	27	16
verkeersoverlast	139	262	191	117
burengerucht	16	27	28	24
overlast door verward/overspannen persoon	18	30	21	17
melding overlast jeugd	80	92	73	58
overige	9	5	6	3
totaal	268	433	346	235

Bron: VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (VAR)

Als verklaring voor de stijging van de overlast door verwarde personen, drank- en drugsoverlast en burengerucht worden de kortere lontjes van mensen genoemd: tegenwoordig zijn mensen minder verdraagzaam. De verwachting is dat de overlast door verwarde personen gaat toenemen vanwege een terugtrekkende overheid, minder instellingen en minder zorg in de toekomst. Ook moeten mensen vanuit een instelling vaak weer terug naar een eigen woning. Hierdoor zouden er vaker overlastsituaties kunnen ontstaan.

Burgernet

In de gemeente Hardinxveld-Giessendam waren op 1 januari 2016 1.063 personen aangemeld bij de politie als deelnemer van Burgernet. In Hardinxveld-Giessendam blijft het aantal deelnemers aan Burgernet (5,9%) nog achter bij het streefcijfer van 10 procent gemiddeld voor de eenheid Rotterdam.

Tabel 8.8 Aantal en % deelnemers Burgernet

Burgernet - Politie	per 01-01-2016
deelnemers	1.063
inwoners	17.774
percentage	6,0%

Tabel 8.9 Indicatoren veiligheid basisset

	indicator	eenheid	per	waarde	bron	beschrijving
1	verwijzingen Halt	per 10.000 inw.	2014	143,6	Bureau Halt	Het aantal verwijzingen naar Halt, per 10.000 inwoners in de leeftijd van 12.17 jaar.
2	Harde-kem jongeren	per 10.000 inw	2014	0	Korps Landelijke Politiediensten (KLPD)	Het aantal harde-kem jongeren per 10.000 inwoners in de leeftijd van 12.24 jaar.
3	winkeldiefstal per 1.000 inwoners	per 1.000 inw	2015	0,6	CBS- Geregistreerde criminaliteit en diefstallen	Het aantal winkeldiefstal per 1.000 inwoners
4	geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners	per 1.000 inw	2015	2,5	CBS- Geregistreerde criminaliteit en diefstallen	Het aantal geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling, etc.)
5	diefstal uit woning per 1.000 inwoners	per 1.000 inw	2015	1,7	CBS- Geregistreerde criminaliteit en diefstallen	Het aantal diefstallen uit woningen, per 1.000 inwoners
6	vernieling en beschadiging per 1.000 inwoners	per 1.000 inw	2015	2,8	CBS- Geregistreerde criminaliteit en diefstallen	Het aantal vernielingen en beschadigingen, per 1.000 inwoners
7	ziekenhuisopname n.a.v. verkeersongeval met een voertuig	%	2014	6	VeiligheidNL	als aandeel van het totaal aantal ongevallen die leiden tot ziekenhuisopnamen
8	ziekenhuisopname n.a.v. vervoersongeval met een fietser	%	2014	11	VeiligheidNL	als aandeel van het totaal aantal ongevallen die leiden tot ziekenhuisopnamen

Bron: Gemeente Hardinxveld-Giessendam, Programmabegroting 2017-2020

Lijst gebruikte bronnen

ABF, Primosprognose
 Akj, Regiorapportage 2015, Vertrouwenswerk in Zuid-Holland-Zuid
 Alzheimer Nederland (website)
 Avres, Jaarplan en Begroting 2017
 Avres, Tabellen bijzonder bijstand 2016
 BMC, Effectmeting Wmo 2015 Gemeente Hardinxveld-Giessendam
 BMC, Clientervaringsonderzoek Wmo
 CBS, website StatLine
 CBS, EBB, (Enquête Beroepsbevolking), 2015
 CBS, RIO 2014, (Regionaal Inkomens Onderzoek)
 DG&J, (Dienst Gezondheid en Jeugd), Buurtmonitor, Zuid-Holland Zuid
 DG&J, Zuid-Holland Zuid, Gezondheidsmonitor volwassenen en 65+
 DG&J, Zuid-Holland Zuid, Gezond Dichtbij, lokale oplegger bij regionale nota gezondheidsbeleid 2016-2019
 Hardinxveld-Giessendam
 DG&J, Jaarverslag Leerplicht en Voortijdig Schoolverlaten 2015-2016
 DG&J, Factsheet leerplicht en voortijdig schoolverlaten Hardinxveld-Giessendam 2016 (schooljaar 2014-2015)
 DG&J, Ontwikkeling van het aantal vrijstellingen op grond van artikel 5 onder a Leerplichtwet in Zuid-Holland Zuid 2012-2016
 Gemeente Hardinxveld-Giessendam, Managementrapportage Wmo Gemeente Hardinxveld-Giessendam, 4^e kwartaal 2015
 Gemeente Hardinxveld-Giessendam, Jaarstukken, diverse jaren
 Gemeente Hardinxveld-Giessendam, Programmabegroting 2016-2019 en 2017-2020
 Gemeente Hardinxveld-Giessendam, Tabellen leerlingenaantallen basis- en voortgezet onderwijs
 Gemeente Hardinxveld-Giessendam, Nota Wonen 2012-2022
 Gemeente Hardinxveld-Giessendam, Notitie Sociaal Team Hardinxveld-Giessendam 2015
 Gemeente Hardinxveld-Giessendam, Beleidsnotitie integratie en participatie vergunninghouders Hardinxveld-Giessendam
 Gemeente Kaag en Braassem, Kaag en Braassem in beeld, 2015
 Kiesraad (website)
 KING, WSJG, website [waarstaatjegemeente.nl](http://www.waarstaatjegemeente.nl)
 KING, WSJG, Rapportage Sociaal Domein Hardinxveld-Giessendam
 KING, rapport Gemeentelijke monitor Sociaal Domein, 2016
 LISA
 Mulier instituut, Kernindicator Sportaccommodaties
 Nederlandse Sport Federatie, KISS rapportage gemeente Hardinxveld-Giessendam, peiljaar 2013
 Oberon Onderzoek/advies, Vve in Hardinxveld-Giessendam, Eerste meting van de gemeentelijke monitor
 OCD, (Onderzoekcentrum Drechtsteden), BIR (Bedrijven en Instellingen Register) Drechtsteden
 OCD/Serviceorganisatie Jeugd ZHZ, Gebiedsanalyse Jeugd, De kleur van Hardinxveld-Giessendam
 OCD, Profiel Hardinxveld-Giessendam in 12 figuren
 OCD, Krimp én groei, Primos Bevolkingsprognose 2016-2040
 OCD, Sturingsinformatie Jeugdhulp ZHZ
 Omnivera/GWZ, Jaarverslag 2015, 2016
 RIVM, Gemeentelijk gezondheidsprofiel Hardinxveld-Giessendam, website
 SDD (Sociale Dienst Drechtsteden)
 Serviceorganisatie Jeugd ZHZ, Jaarrapportage Serviceorganisatie Jeugd, Bijlage, 2016
 Servanda, Jaarverslag, diverse jaren
 Servanda, Stichting Welzijn, verslag signalerend huisbezoek diverse jaren
 Tympaan, Factsheet monitor jeugdbeleid en jeugdzorg in Zuid-Holland, Vervolgmeting 2013
 Tympaan, Databank
 UWV
 VeiligheidsAlliantie regio Rotterdam (VAR), Gezamenlijk veiligheidsbeleid, jaarrapport 2015, 2016
 Veiligheidsmonitor
 Website Opnieuw Thuis